



NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

Ewaluacja działań operatorów regionalnych BMK w 2020 r.

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Opracowanie: Anna Szczepilewska
Warszawa 2020

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie.....	3
Rozdział 1. Metodologia	4
1.1. Obszar beneficjentów oferty szkoleniowo-warsztatowej i sieciująco-integracyjnej	4
1.2. Obszar bezpośrednich odbiorców projektów regrantingowych	5
Rozdział 2. Obszar beneficjentów oferty szkoleniowo-warsztatowej i sieciująco-integracyjnej	9
2.1. Działania i beneficjenci	9
2.2. Rozwój kompetencji	11
2.3. Sieć BMK	17
Rozdział 3. Obszar bezpośrednich odbiorców projektów regrantingowych	19
3.1. Wnioskodawcy i realizatorzy	19
3.2. Projekty i beneficjenci	22
3.3. Rozwój kompetencji dzieci i młodzieży	27
3.4. Trwałość rezultatów – znaczenie dla społeczności lokalnej	41
3.5. Ocena udziału w Programie przez realizatorów	42
Rozdział 4. Wnioski i rekomendacje	45
4.1. Obszar beneficjentów oferty szkoleniowo-warsztatowej i sieciująco-integracyjnej	45
4.2. Obszar bezpośrednich odbiorców projektów regrantingowych	46

WPROWADZENIE

Raport obejmuje ewaluację dwóch obszarów działań, które były wdrażane w 2020 roku przez Operatora programu „Bardzo Młoda Kultura 2019-2021: Mazowieckie” (dalej: BMK, Program). Pierwszy obszar obejmuje działania skierowane do beneficjentek i beneficjentów oferty szkoleniowo-warsztatowej i sieciująco-integracyjnej. Drugi – działania kierowane do bezpośrednich odbiorczyń i odbiorców projektów regrantingowych (czyli beneficjentów ostatecznych Programu).

W ramach prac ewaluacyjnych wykonano wspólne minimum badawcze (dla wszystkich operatorów).

Cele ewaluacji:

- * określenie trafności oferty szkoleniowo-warsztatowej oraz oferty działań sieciująco-integracyjnych w odniesieniu do potrzeb beneficjentów;
- * identyfikacja kompetencji bezpośrednich odbiorców projektów regrantingowych (przede wszystkim: dzieci i młodzieży), jakie są wzmacniane za pomocą wybranych do wsparcia projektów¹.

Kryteria ewaluacji:

TRAFNOŚĆ - rozumiana jako stopień, w jakim oferta szkoleniowo-warsztatowa oraz oferta działań sieciująco-integracyjnych odpowiada na potrzeby odbiorców i tworzy sieci lokalne

ADEKWATNOŚĆ - rozumiana jako dostosowanie oferty projektów wybranych w regrantingu do zaproponowanych w Regulaminie BMK 2019-2021 kompetencji bezpośrednich odbiorców projektów (przede wszystkim: dzieci i młodzieży)

SKUTECZNOŚĆ - stopień, w jakim wzmacniane są kompetencje kluczowe bezpośrednich odbiorców (przede wszystkim: dzieci i młodzieży) w ramach projektów wybranych w regrantingu

¹ Zgodnie z regulaminem BMK 2019-2021 program ma budować i wspierać system, w ramach którego działania podejmowane w sferze kultury przyczynią się do kształtowania **cenionych społecznie umiejętności i postaw, m.in. kreatywności, innowacyjnego działania, współpracy, zaufania, kompetencji medialnych oraz komunikacyjnych.**

ROZDZIAŁ 1. METODOLOGIA

Metodologia ewaluacji została w całości opracowana przez Zamawiającego. Zawierała ona techniki ilościowe (ankieta wydzieranka), ilościowo-jakościowe (ankieta ewaluacyjna PAPI/CAWI) i jakościowe (desk research, wywiady IDI i TDI). Badanie zostało podzielone na dwa obszary:

1. obszar beneficjentów oferty szkoleniowo-warsztatowej i sieciująco-integracyjnej,
2. obszar bezpośrednich odbiorców projektów.

1.1. Obszar beneficjentów oferty szkoleniowo-warsztatowej i sieciująco-integracyjnej

Głównym celem ewaluacji tego obszaru było uzyskanie odpowiedzi na pytania o **wiedzę i kompetencje, jakie beneficjenci wynieśli z udziału w zaproponowanych działaniach (oraz jakie mają oczekiwania na przyszłość)**, jak również o to, **w jakim stopniu identyfikują się oni z siecią Bardzo Młoda Kultura**.

Ewaluacją objęto 12 działań szkoleniowo-warsztatowych oraz sieciująco integracyjnych, w tym:

- * 3 spotkania informacyjno-warsztatowe,
- * 1 spotkanie sieciujące (wizytę studyjną),
- * 8 webinarów kompetencyjnych (w tym jedno 3-częściowe).

Zastosowano następujące metody badawcze:

- * ankieta ewaluacyjna PAPI i CAWI,
- * wywiad pogłębiony,
- * wywiad swobodny.

Ankieta ewaluacyjna

- * 82 ankiety:
59 PAPI i 23 CAWI

Wywiady

- * 5 indywidualnych wywiadów pogłębionych z uczestnikami spotkań szkoleniowo-informacyjnych, wizyty studyjnej oraz webinarów kompetencyjnych (TDI)
- * 10 wywiadów swobodnych z uczestnikami wizyty studyjnej

Ankieta ewaluacyjna

Kwestionariusz ankiety był wspólny dla wszystkich rodzajów działań, natomiast przebieg badania różnił się w każdej z trzech wymienionych grup. Spotkania szkoleniowo-informacyjne odbyły się jeszcze stacjonarnie (o czym więcej w następnym rozdziale), toteż w ich przypadku posłużono się ankietą papierową. Podobnie było w przypadku wizyty studyjnej. Responsywność w przypadku tych dwóch rodzajów działań była wysoka. Z kolei szkolenia kompetencyjne odbywały się już w postaci webinarium. Obowiązywały zapisy, w ramach których zbierano adresy e-mail uczestników. Po zakończonym cyklu szkoleń wszystkie osoby, które wzięły udział w co najmniej jednym webinarium, otrzymały link do ankiety ewaluacyjnej. Tu odzew był już widocznie słabszy, mimo ponawiania zachęt do wzięcia udziału w badaniu (tabela nr 1).

Tabela 1. Udział w badaniu ankietowym uczestników poszczególnych rodzajów działań szkoleniowo-warsztatowych i sieciująco-integracyjnych

Rodzaj działania	<i>n</i> uczestników łącznie	<i>n</i> ankiet	% uczestników, którzy wypełnili ankietę	Technika
Spotkania szkoleniowo-informacyjne	63	41	65%	PAPI
Wizyta studyjna	20	18	90%	PAPI
Webinaria kompetencyjne	64	23	36%	CAWI
Razem:	147	82	56%	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety ewaluacyjnej i materiałów Operatora

Wywiady pogłębione

W ramach ewaluacji przeprowadzono 5 indywidualnych wywiadów pogłębionych z uczestnikami spotkań szkoleniowo-informacyjnych, wizyty studyjnej oraz webinarium kompetencyjnych, według dostarczonego przez Zamawiającego scenariusza (TDI). Zastosowano tu dobór celowy, tak aby zapewnić udział przedstawicieli różnych sektorów, różnych miejscowości i subregionów itp., a tym samym zagwarantować możliwie dużą różnorodność opinii. I tak, w rozmowach wzięły udział osoby reprezentujące różne subregiony województwa mazowieckiego (warszawski wschodni, płocki, ostrołęcki, żyrardowski), różnej wielkości miejscowości (gmina wiejska – 5,5 tys. mieszkańców, miasto – 40 tys. mieszkańców, miasto – ponad 300 tys. mieszkańców), jak również różnego rodzaju podmioty (ośrodek kultury, teatr, szkoła średnia, organizacja pozarządowa).

Dodatkowo, w trakcie wizyty studyjnej przeprowadzono 10 swobodnych wywiadów z uczestniczkami i uczestnikami spotkania sieciującego.

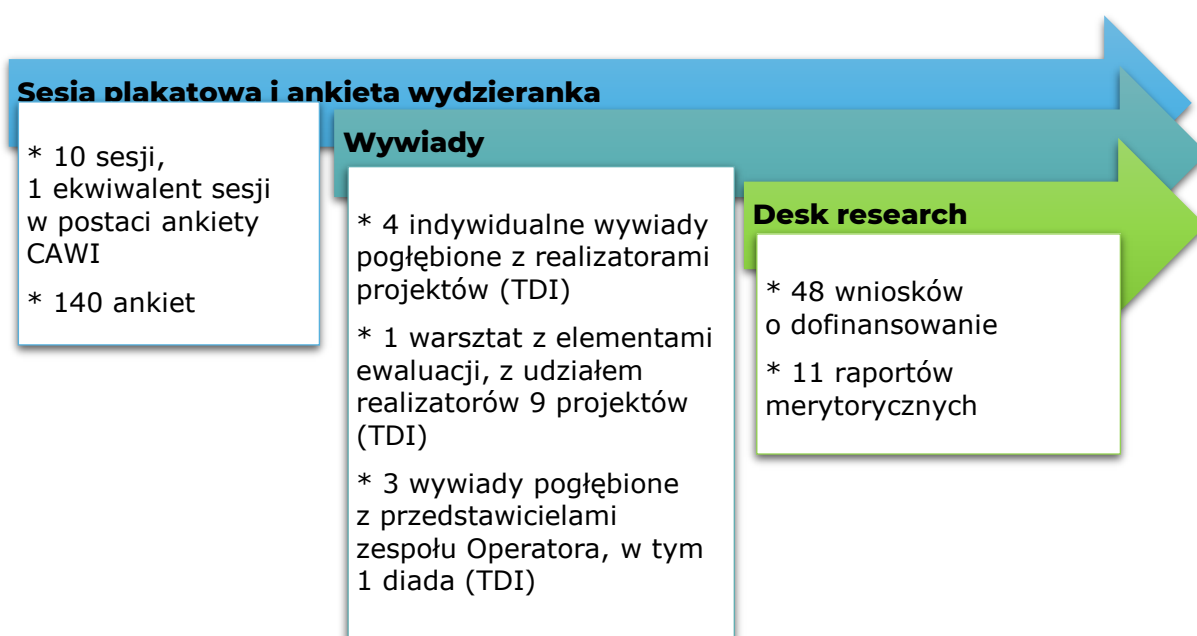
1.2. Obszar bezpośrednich odbiorców projektów regrantingowych

Głównym celem ewaluacji tego obszaru było uzyskanie odpowiedzi na pytanie, **w jakim stopniu projekty dofinansowane w ramach Programu „Bardzo Młoda Kultura 2019-2021: Mazowieckie” wzmocniły kompetencje społeczne ich beneficjentów**. Warto tu przypomnieć, że Program ma „budować system, w którym kultura jest narzędziem do kształtowania ważnych społecznie umiejętności i postaw, w szczególności związanych ze współpracą, kompetencjami komunikacyjnymi, kreatywnością i innowacyjnością w działaniu”.

Ewaluacją objęto 11 projektów, które otrzymały dofinansowanie w 2020 roku (5 w pierwszej edycji konkursu, 6 w drugiej). Zastosowano następujące metody badawcze:

- * sesja plakatowa + ankieta wydzieranka,
- * wywiad pogłębiony,
- * analiza desk research.

Głównymi beneficjentami projektów regrantingowych, a zarazem osobami biorącymi udział w ewaluacji, były dzieci i młodzież. Badania z udziałem małoletnich zawsze niosą ze sobą wiele wyzwań metodologicznych i etycznych. Dołożyliśmy zatem wszelkich starań, aby ewaluacja została przeprowadzona z poszanowaniem podmiotowości i bezpieczeństwa badanych. Podstawowym warunkiem udziału beneficjentów w ewaluacji były oświadczenia rodziców lub opiekunów prawnych, zezwalające na objęcie ich dzieci tymi działaniami. Dzieci i młodzież uczestniczyły w ewaluacji dobrowolnie. Przed rozpoczęciem badania młode osoby były informowane o celu, przebiegu oraz wykorzystaniu jego wyników. Żadne nie było przymuszane do udzielenia informacji.



Sesja plakatowa i ankieta wydzieranka

W każdej lokalizacji zastosowano pakiet: „sesja plakatowa + ankieta wydzieranka”. Badania zostały wykonane przez realizatorów, którzy zostali przeszkoleni podczas spotkań inicjujących realizację projektów regrantingowych. Łącznie zebrano 140 ankiet i 11 kompletów materiałów.

Zgodnie z sugestią zawartą w wytycznych metodologicznych, sesja plakatowa powinna odbyć się podczas ostatniego spotkania projektowego. Doświadczenia zebrane w 2019 roku pokazały nam jednak, że nie jest to najszcześniejszy termin. Zakończenie ma często charakter uroczysty (np. pokaz spektaklu zrealizowanego przez uczestników lub wystawa ich prac). Wyjątkowy charakter tego wydarzenia i towarzyszące mu emocje (trema, ekscytacja itp.) nie pozwalają uczestnikom w pełni skupić się na ewaluacji. Dlatego w tym roku rekomendowaliśmy grantobiorcom wygospodarowanie czasu na podsu-

mowanie tuż przed lub po oficjalnym zakończeniu. Dodatkowo, zachęcaliśmy ich do prowadzenia ewaluacji on-going (indywidualne i grupowe rozmowy z osobami uczestniczącymi w projekcie na temat ich wrażeń i przemyśleń) – przynajmniej w przypadku względnie stałych grup uczestniczek i uczestników.

W tym miejscu trzeba wspomnieć o ograniczeniach zastosowanej metody. Po pierwsze, należy pamiętać, że realizatorzy (mimo przeszkolenia i otrzymania instrukcji pisemnej) nie są profesjonalnymi ewaluatorami. W związku z tym trudno było od nich oczekiwać, że przeprowadzą ewaluację zgodnie ze wszelkimi zasadami sztuki. Sesje plakatowe przebiegały zatem bardzo różnie: od zgodnego z wytycznymi warsztatu ewaluacyjnego z grupową refleksją na temat zdobytych doświadczeń, po dość dowolne interpretacje instrukcji – np. rozdanie uczestnikom wydrukowanych plansz, które wypełniali oni sami, bez wspólnego omawiania (realizator tłumaczył to presją czasu).

W dwóch przypadkach sesja odbyła się z pewnym opóźnieniem (w tym raz online). Przeprowadzenie spotkań pod koniec lub tuż po zakończeniu projektu nie było tu możliwe ze względu na: po pierwsze, sezon wakacyjno-urlopowy („Zaczęły się wakacje i była trudność z umówieniem się z większą grupą niż 5-10 osób. Musiałyśmy poczekać na wrzesień, jak dzieci wrócą do szkoły” [WR2]); po drugie, wznowienie nauczania zdalnego i trudności z zebraniem grupy online. W jeszcze innym przypadku sesja jako taka w ogóle się nie odbyła, ze względu na trudności z zebraniem grupy uczniów, z powodu jak wyżej. Uczestnicy tego projektu otrzymali link do ankiety online, w którym oprócz pytań z „wydzieranki” znalazły się pytania, które miały zostać zadane podczas sesji. Trzeba jednak dodać, że narzędzie to nie przyniosło spektakularnych wyników – na ankietę odpowiedziały dwie osoby.

Po drugie, w przypadku tej metody nie możemy mówić o reprezentatywności próby. Aczkolwiek ankietę wypełniło łącznie 46% bezpośrednich uczestniczek i uczestników (140 z 305), to odsetek ten był bardzo zróżnicowany w zależności od projektu. W pięciu przypadkach w badaniu udział wzięli wszyscy lub prawie wszyscy odbiorcy – mówimy tu o stałych grupach i ewaluacji przeprowadzonej w terminie. Dalej, w jednym przypadku responsywność wyniosła dwie trzecie, a w dwóch 43% i 44% (wśród nich był jeden projekt z opóźnioną ewaluacją). W przypadku dwóch projektów udział w ewaluacji wyniósł około 20%. Trzeba jednak zaznaczyć, że były to projekty, w których zadeklarowano stosunkowo dużą liczbę bezpośrednich odbiorców (otwarty charakter działań projektowych). Najgorzej wypadł tu projekt, którego realizatorzy nie przeprowadzili sesji plakatowej (tabela nr 2). Należy też dodać, że w przypadku projektów ocenionych tylko przez część uczestników respondenci byli dobierani w sposób dość przypadkowy – w miarę ich dostępności.

Tabela 2. Udział w badaniu ankietowym uczestników poszczególnych projektów mikrograntowych

Kod projektu	<i>n</i> uczestników	<i>n</i> ankiet	%	Uwagi
06	15	15	100%	
11	13	13	100%	
04	14	14	100%	
07	15	14	93%	
08	25	20	80%	
10	15	10	67%	
05	16	7	44%	<i>sesja opóźniona (online)</i>
09	40	17	43%	
01	75	17	23%	<i>sesja opóźniona</i>
03	60	11	18%	

02	17	2	12%	<i>ankieta CAWI z elementami sesji</i>
Ogółem	305	140	46%	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów z realizacji projektów mikrograntowych i materiałów z ewaluacji

Wywiady pogłębione

W ramach ewaluacji przeprowadzono także 4 indywidualne wywiady pogłębione (TDI) z realizatorami, według dostarczonego przez Zamawiającego scenariusza. Dodatkowo odbył się warsztat podsumowujący z udziałem realizatorów 9 spośród 11 projektów, który to zawierał elementy autoewaluacji. W celu dopełnienia obrazu przeprowadzono 3 wywiady pogłębione (TDI, w tym 1 diada) z osobami reprezentującymi zespół Operatora (w zakresie koordynacji i oceny merytorycznej wniosków o dofinansowanie).

Analiza desk research

Do analizy włączono wszystkie wnioski, które otrzymały dofinansowanie w roku 2020. Dodatkowo przeanalizowano (w sposób nieco mniej szczegółowy) wnioski odrzucone. Ostatnim etapem była analiza raportów merytorycznych ze wszystkich zrealizowanych projektów.

Wszystkie wywiady (w obu obszarach badawczych) były nagrywane, a następnie sporządzono z nich szczegółowe notatki. Te i inne materiały zebrane za pośrednictwem narzędzi jakościowych (w obu obszarach badawczych) zostały w trakcie analizy zakodowane: cytaty z wywiadów z odbiorcami oferty szkoleniowo-warsztatowej i sieciująco-integracyjnej oznaczono literami „WU” i numerem porządkowym (kolejność przypadkowa); cytaty z wywiadów oraz warsztatu z realizatorami – literami „WR” i numerem porządkowym; cytaty z wywiadów z przedstawicielami Operatora – literami „WO” i numerem porządkowym; cytaty z raportów merytorycznych z realizacji projektów mikrograntowych – literą „R” i numerem porządkowym, cytaty z sesji plakatowych – literą „S” i numerem porządkowym.

Surowe dane z obu ankiet znajdują się w załączniku nr 1.

ROZDZIAŁ 2. OBSZAR BENEFICJENTÓW OFERTY SZKOLENIOWO-WARSZTATOWEJ I SIECIUJĄCO-INTEGRACYJNEJ

Analiza materiałów z tego obszaru została przeprowadzona według proponowanych pytań kluczowych, które były następujące:

1. Jaka była oferta Operatora w zakresie szkoleń (tematy, forma szkoleń)? Jaką nową wiedzę i kompetencje zyskali odbiorcy działań szkoleniowo-warsztatowych i sieciująco-integracyjnych?
2. W jakim stopniu oferta szkoleniowo-warsztatowa, także w kontekście jej przeniesienia do sieci, odpowiada na potrzeby beneficjentów?
3. W jakim zakresie nabyta wiedza i kompetencje są możliwe do wykorzystania przez beneficjentów w lokalnych społecznościach?
4. Jak beneficjenci rozumieją bycie członkiem sieci regionalnej BMK? Czy jest to zgodne z wizją tworzenia i rozwoju sieci Operatora, którą opisał w diagnozie 2019?
5. Czy beneficjenci czują się członkami sieci regionalnej BMK? Jak członkostwo w sieci opisują różni członkowie sieci (edukatorzy/animatorzy/nauczyciele)? Jakie typy zaangażowania w sieć im odpowiadają?
6. Jak beneficjenci korzystają z oferty BMK w regionie w ramach przygotowanych rozwiązań szkoleniowo-warsztatowych i sieciująco-integracyjnych? Jakie mają oczekiwania i potrzeby związane z przyjętym przez Operatora modelem działań, jakie rozwiązania uważają za najbardziej korzystne w kontekście swoich potrzeb szkoleniowych, możliwości czasowych, kosztów uczestnictwa itp.?
7. W jaki sposób odbywa się sieciowanie regionalne w BMK, na czym polega? Które typy działań służą w największym stopniu sieciowaniu w regionie? Jak „zamrożenie kultury” wpłynęło na proces sieciowania w regionie?
8. Jakie podmioty znajdują się w sieci regionalnej BMK? Jakich podmiotów brakuje?

Wyniki analizy uporządkowano według trzech podobszarów:

1. Działania i beneficjenci;
2. Rozwój kompetencji;
3. Sieć BMK.

2.1. Działania i beneficjenci

Odbiorczynie i odbiorcy oferty szkoleniowo-warsztatowej i sieciująco-integracyjnej, zrealizowanej w 2020 roku mieli do wyboru trzy rodzaje działań:

- * spotkania informacyjno-warsztatowe,
- * spotkanie sieciujące;
- * webinaria kompetencyjne.

Na wstępie trzeba oczywiście wspomnieć o epidemii Covid-19, która dotarła do Polski dokładnie w momencie, gdy rozpoczynały się pierwsze działania w ramach tegorocznej edycji Programu „Bardzo Młoda Kultura 2019-2021: Mazowieckie”. Marzec był miesiącem, na który zaplanowano spotkania szkoleniowo-informacyjne, w przededniu I edycji tegorocznego Konkursu na realizację projektów z zakresu edukacji i animacji kulturowej na

rzecz dzieci i młodzieży z województwa mazowieckiego (dalej: Konkurs). Celem tychże spotkań miało być wyjaśnienie potencjalnym wnioskodawcom idei BMK oraz przygotowanie ich do napisania dobrego projektu z zakresu edukacji kulturowej. Ostatecznie z zaplanowanych 16 odbyły się trzy: w Ostrołęce (05.03), Żyrardowie (09.03) i Przasnyszu (10.03). Również z powodu epidemii odbyła się tylko jedna, skrócona (jednodniowa) wizyta studyjna o charakterze sieciującym (2.10). Natomiast szkolenia zostały zrealizowane już online (w październiku i listopadzie 2020).

Jeżeli chodzi o webinaria, to Operator zaproponował dwa ich typy: otwarte oraz spersonalizowane. W pierwszych mogły brać udział osoby reprezentujące obszar szeroko rozumianej kultury i edukacji kulturalnej z województwa mazowieckiego. Drugie były realizowane na zamówienie instytucji. Z możliwości tej skorzystały trzy podmioty: Ośrodek Kultury w Brwinowie, Ośrodek Kultury w Górze Kalwarii i Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego w Płocku.

Decydujący wpływ na tematykę webinariów otwartych miała epidemia Covid-19. Zaproponowane szkolenia miały na celu przede wszystkim wsparcie kompetencyjno-psychologiczne animatorów i edukatorów w obliczu „zamrożenia kultury” i przeniesienia działalności do sieci. Program został stworzony w dużej mierze w oparciu o raport z badania sytuacji zawodowej animatorów i edukatorów kultury w trakcie pandemii w województwie mazowieckim, przeprowadzonego przez Fundację Obserwatorium na zlecenie Mazowieckiego Instytutu Kultury. Zgodnie z jego wynikami, potrzeby szkoleniowe animatorów i edukatorów w dobie Covid-19 obejmują z jednej strony tematy bardzo praktyczne, takie jak realizacja działań online czy obsługa narzędzi online, z drugiej – mają związek z dużym natężeniem stresu i potrzebą jego redukcji². Tabela nr 3 zawiera wykaz działań szkoleniowo warsztatowych i sieciująco-integracyjnych, zrealizowanych w 2020 roku w województwie mazowieckim w ramach BMK.

Tabela 3. Wykaz działań szkoleniowo-warsztatowych i sieciująco-integracyjnych, zrealizowanych w 2020 roku w województwie mazowieckim w ramach Programu „Bardzo Młoda Kultura: Mazowieckie”

1. SPOTKANIA SZKOLENIOWO-INFORMACYJNE pn.: Jak realizować projekty z edukacji kulturowej? (stacjonarne – Ostrołęka, Żyrardów, Przasnysz)
2. WIZYTA STUDYJNA W OŚRODKU KULTURY W GÓRZE KALWARII
3. SZKOLENIA KOMPETENCYJNE (online)
OTWARTE
„Niezbędnik dyrektora instytucji kultury” (cykl trzech webinariów)
„Współpraca w czasach izolacji - jak poradzić sobie z obciążeniami pracy rozproszonej?”
„Organizacja działań statutowych instytucji kultury w czasie pandemii Covid-19”
„Kurs montażu filmów dla początkujących (Microsoft Zdjęcia)”
„Komunikacja doskonała”
SPERSONALIZOWANE
„Wypalenie zawodowe” dla Ośrodka Kultury w Brwinowie
„Dialog w kulturze” dla Ośrodka Kultury w Górze Kalwarii”

² A. Pietraszko, A. Szczepilewska, K. Wittels, *Diagnoza strategii i uwarunkowań działań animatorów i edukatorów kultury w czasie zamknięcia instytucji edukacji i kultury w związku z epidemią Covid-19. Raport*, Mazowiecki Instytut Kultury, Warszawa 2020, s. 63.

Źródło: Materiały Operatora

Jeżeli chodzi o zróżnicowanie beneficjentów omawianych działań pod względem ich przynależności do poszczególnych sektorów/typów podmiotów, to trzeba stwierdzić, że w przeważającej liczbie reprezentowali oni instytucje kultury, a wśród nich domy/ośrodki/ centra kultury (20), biblioteki (3) i teatry (2). Ponadto wśród uczestniczek i uczestników znalazły się osoby reprezentujące 7 organizacji pozarządowych, 2 urzędy i tylko 1 placówkę oświatową. Podobnie jak rok wcześniej, szkoły zaznaczyły swą obecność głównie na poziomie projektów regrantingowych.

2.2. Rozwój kompetencji

O wpływie działań Operatora na poziom kompetencji uczestników oferty szkoleniowo-warsztatowej i sieciująco-integracyjnej świadczą przede wszystkim wyniki ankiety ewaluacyjnej. Wypełniły ją 82 osoby (w 76% kobiety), z których 49 (60%) reprezentowało sektor kultury, a 17 (21%) – oświaty. Tu trzeba jednak zaznaczyć, że 16 z tych 17 to uczestniczki i uczestnicy spotkań szkoleniowo-informacyjnych. Na trzecim miejscu uplasowały się organizacje pozarządowe (11; 14%; tabela nr 4).

Tabela 4. Obszar działania respondentów ankiety ewaluacyjnej

Sektor	n	%
Sektor kultury	49	60%
Sektor oświaty	17	21%
Sektor pozarządowy	11	13%
Niezależny aktywista	1	1%
Trudno powiedzieć	3	4%
Brak odpowiedzi	1	1%
Razem:	82	100%

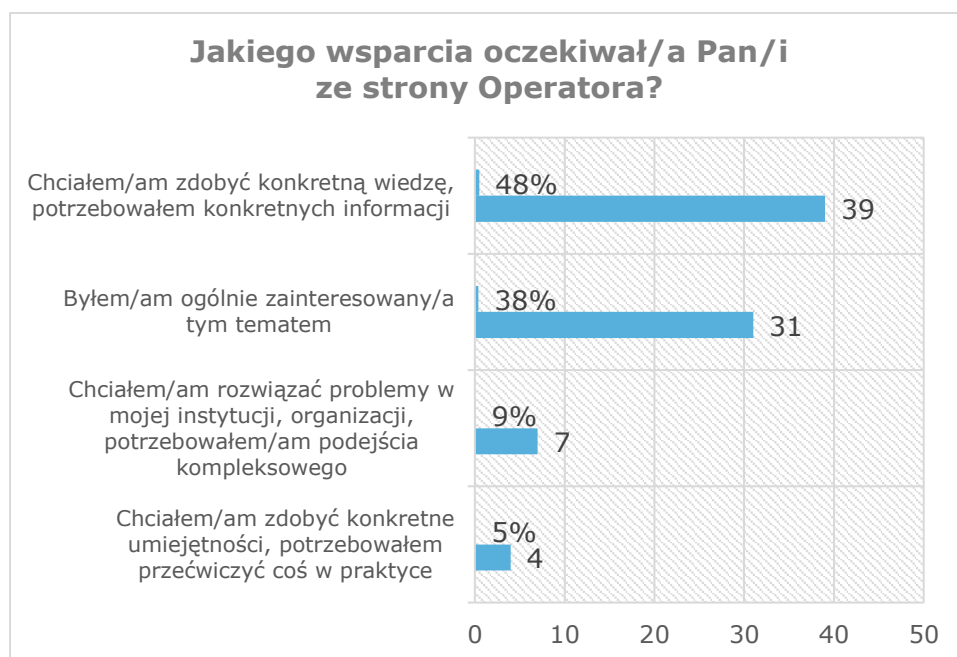
Źródło: Ankieta ewaluacyjna, n=82

Dla 28% (23) respondentów edukacja kulturowa lub animacja kultury to główny rodzaj działalności; dla 44% (36) – jeden z kilku ważnych; dla 15% (12) – dodatkowy, uzupełniający; dla 5 osób jest to incydentalny rodzaj działalności; 5 nie miało zdania w tej sprawie.

Prawie połowa (39; 48%) respondentów jako główny powód uczestnictwa w działaniach wskazała chęć zdobycia konkretnej wiedzy, potrzebę konkretnych informacji. Na drugim miejscu znalazło się ogólne zainteresowanie tematem (31; 38%) – to odwrotnie niż rok wcześniej. 7 osób (9%) chciało rozwiązać problemy swojego podmiotu, czterem (5%) zależało na zdobyciu konkretnych umiejętności (wykres nr 1).

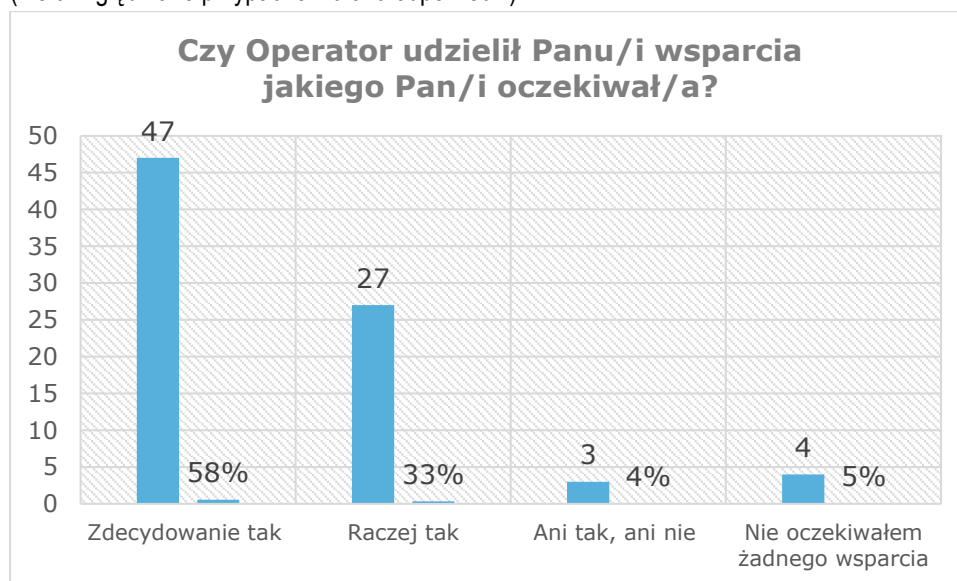
Większość (47; 58%) osób zdecydowanie stwierdziło, że Operator spełnił ich oczekiwania co do oferty szkoleniowo-sieciującej; 27 (33%) zaznaczyło tu odpowiedź „raczej tak”; 3 – odpowiedź „ani tak, ani nie”; 4 osoby zadeklarowały, że nie oczekiwały żadnego wsparcia (wykres nr 2).

Wykres 1. Oczekiwania beneficjentek i beneficjentów oferty sieciująco-szkoleniowej wobec Operatora (nie uwzględniano przypadków braku odpowiedzi)



Źródło: Ankieta ewaluacyjna, n=81

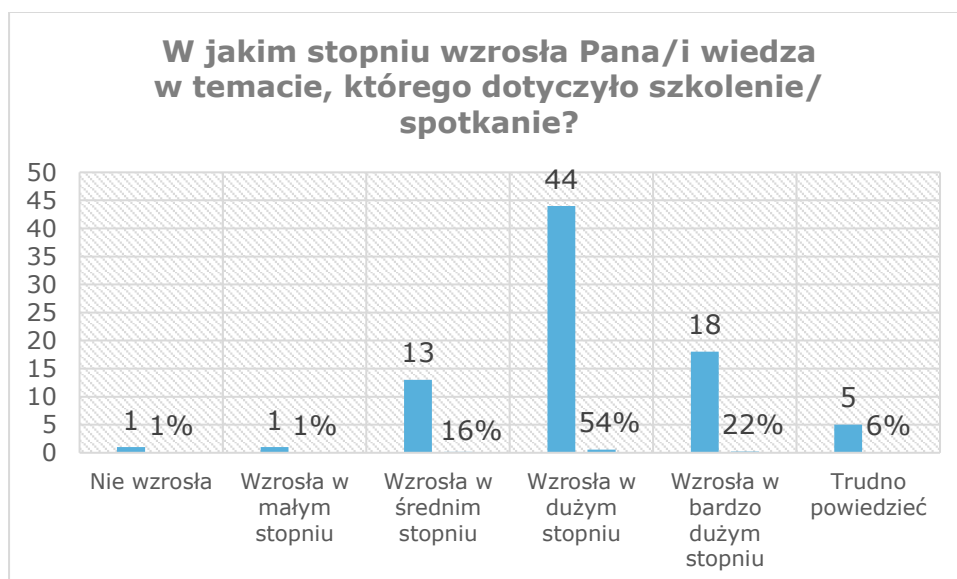
Wykres 2. Ocena wsparcia udzielonego przez Operatora beneficjentom jego działań sieciująco-szkoleniowych (nie uwzględniano przypadków braku odpowiedzi)



Źródło: Ankieta ewaluacyjna, n=81

Respondentki i respondenci dobrze ocenili edukacyjne efekty działań, w których wzięli udział. Trzy czwarte zadeklarowało, że ich wiedza wzrosła w sposób znaczący: w dużym (44; 54%) lub bardzo dużym (18; 22%) stopniu. Pozostałe odpowiedzi to: „wzrosła w średnim stopniu” – 13 osób (16%); „wzrosła w małym stopniu” – 1 osoba; „nie wzrosła” – 1 osoba; „trudno powiedzieć” – 5 osób (wykres nr 3). Jeżeli byśmy pominęły te ostatnie odpowiedzi, a pozostałym przyporządkowały wartości liczbowe („w bardzo dużym stopniu” – 5, „w dużym stopniu” – 4 itd.), to **średnia ocena wyniosłaby 4,0** (dla spotkań szkoleniowo-informacyjnych – 4,03, dla wizyty studyjnej/ spotkania sieciującego – 4,06, dla webinarów – 3,98). **W 2019 roku było to 3,5.**

Wykres 3. Stopień wzrostu wiedzy beneficjentów działań sieciująco-szkoleniowych Operatora



Źródło: Ankieta ewaluacyjna, n=82

Jeżeli chodzi o kompetencje, to tu ocena była nieco niższa. Dwie trzecie respondentów zadeklarowało, że ich kompetencje wzrosły znacząco: w dużym (42; 53%) lub bardzo dużym (10; 13%) stopniu. Pozostałe odpowiedzi to: „wzrosły w średnim stopniu” – 17 osób (21%); „wzrosły w małym stopniu” – 5 osób; „nie wzrosły” – 2 osoby; „trudno powiedzieć” – 4 osoby (wykres nr 4). Jeżeliby pominąć te ostatnie odpowiedzi, a pozostałym przyporządkować wartości liczbowe (jak wyżej), to **średnia ocena wyniosłaby 3,7** (dla spotkań szkoleniowo-informacyjnych – 3,68, dla wizyty studyjnej/ spotkania sieciującego – 4,0, dla webinarów – 3,61). **W 2019 roku było to 3,4.**

Wykres 4. Stopień wzrostu kompetencji beneficjentów działań sieciująco-szkoleniowych Operatora (nie uwzględniano przypadków braku odpowiedzi)



Źródło: Ankieta ewaluacyjna, n=80

Co cenne, ponad połowa osób (44) zdecydowała się odpowiedzieć na pytanie otwarte na temat zdobytych kompetencji. Wśród nich byli uczestnicy wszystkich zaproponowanych form wsparcia (tabela nr 5). Uwagę zwraca fakt (ale i nie dziwi), że w bardzo wielu wypowiedziach pojawiał się kontekst pandemii. Podobnie było też w wywiadach pogłębi- nych z uczestnikami webinarium:

„Najfajniejsze było to, że mogliśmy też z tymi ludźmi wymienić poglądy. Różne takie in- spiracje, które zastosowaliśmy. A szczególnie w tym okresie pandemii. To to mi się podo- bało, bo człowiek już jest taki troszeczkę podłamany tym, że nie możemy nic robić. My jako kultura, zamknięci. A tu były fajne pomysły i fajne wsparcie. To mi się najbardziej podobało. (...) Była duża dawka pozytywnej energii, żeby się nie załamywać, że ten czas jakoś przetrwamy” [WU4].

Tabela 5. Odpowiedzi na pytanie otwarte o umiejętności/ kompetencje wyniesione z udziału w ofercie Operatora

Jakie umiejętności/ kompetencje zdobył/a Pan/i podczas warsztatu/spotkania? (py- tanie otwarte)
SPOTKANIA SZKOLENIOWO-INFORMACYJNE
<i>Zapoznanie się z wnioskiem aplikacji BMK; poznanie modelu „diamentu”; poznanie VUCA.</i>
<i>Dowiedziałem się wielu pożytecznych rzeczy na temat napisania projektu do BMK.</i>
<i>Jak opracować taki wniosek.</i>
<i>Otrzymałam dużo wiadomości na temat pisanie wniosków.</i>
<i>Poszerzyłam wiedzę na temat projektów, partnerów i BMK.</i>
<i>Poznałam zasady pisania programów, inspiracje do stworzenia projektów, poznałam rozliczenia finansowe.</i>
<i>Przygotowanie i wypełnienie formularza wniosku.</i>
<i>Spotkanie pozwoliło zapoznać się z tym, jak prawidłowo wypełnić wniosek, jakie są niezbędne warunki do wzięcia udziału w konkursie, poddano też parę pomysłów.</i>
<i>Szczegółowe informacje dot. projektu, zapoznanie z warunkami oferty.</i>
<i>Umiejętność wprowadzenia w życie (w sposób formalny) pomysłu na projekt.</i>
<i>W trakcie wymyśliłam dwa pomysły na projekty.</i>
<i>Wiedza dotycząca szczegółów wsparcia w ramach programu.</i>
<i>Wiedza nt. projektów i form finansowania.</i>
<i>Wiedza o konkursie BMK 2019-2021. Jak napisać, co ważne, co można, czego nie można.</i>
<i>Wiedza o projekcie BMK; Umiejętność napisania wniosku.</i>
<i>Wiem, co powinien zawierać wniosek, dla kogo jest przeznaczony.</i>
<i>Zdobyłam niezbędną wiedzę, by móc w przyszłości realizować projekt z innymi instytucjami i osobami, który będzie interesujący, dostosowany do potrzeb odbiorców.</i>
WIZYTA STUDYJNA/ SPOTKANIE SIECIUJĄCE
<i>Kontakty, doświadczenie.</i>
<i>Pogłębiona wiedza w zakresie współpracy różnych instytucji, umiejętność radzenia sobie w róż- nych sytuacjach.</i>
<i>Poznałam nowe osoby.</i>
<i>Sztuka dialogu i adaptacji informacji.</i>
<i>Wiedza na temat zasobów w południowej części Mazowsza.</i>
<i>Wiedza o formie spotkań, o działaniu innych placówek, dużo kluczowych informacji o działa- niach w czasie pandemii. Wiele inspirujących rozmów i pomysłów na przyszłość.</i>
<i>Wiedza o funkcjonowaniu innych instytucji, informacje. jak radzić sobie z problemami.</i>
<i>Wiedza o pracy innych instytucji.</i>

WEBINARIA KOMPETENCYJNE
<i>Poznałam podstawy prawne.</i>
<i>Swobodniej poruszam się między aktami prawnymi dot. instytucji.</i>
<i>Jestem w trakcie zmiany statutu w dwóch instytucjach kultury, informacje, które uzyskałam podczas szkolenia przyczyniły się do sprawniejszego konstruowania dokumentu.</i>
<i>Umiejętności organizacyjne, dotyczące zarządzania.</i>
<i>Zdobyłem wiedzę, co robić w konkretnych przypadkach związanych z covid.</i>
<i>Nowe pomysły na działania w czasie pandemii.</i>
<i>„Niezbędnik dyrektora” – w pigułce najważniejsze informacje dot. funkcjonowania i zarządzania instytucją kultury. Jak nie zwariować, a działać w czasach pandemii, jak zarządzać i projektem, i osobami. Potrafię zmontować film. Ogólnie wszystkie szkolenia, w których miałam ogromną przyjemność wziąć udział, to ogromne źródło pomysłów, wiedzy - za co ogromnie dziękuję.</i>
<i>Zwiększyły się moje umiejętności kierownicze, menedżerskie, związane z wdrażaniem przepisów i procedur związanych z Covid-19, umiejętności związane z komunikacją wewnętrzną i rozwiązywaniem konfliktów.</i>
<i>Konkretne informacje na temat funkcjonowania podmiotów kultury w czasach pandemii, które [mogę] wykorzystać w swojej działalności, a także, które mogę przekazywać innym animatorom i edukatorom – przekazywanie zdobytej wiedzy innym osobom, które nie miały możliwości uczestniczenia w spotkaniach to bardzo ważny aspekt mojego udziału, który poszerza grono odbiorców działań.</i>
<i>Techniki pomocne do planowania pracy z publicznością.</i>
<i>1. Utrwalenie przekonania o konieczności planowych działań teatralnych z myślą o ich znaczeniu w przyszłości.</i> <i>2. Otwartość na młode pokolenie, które nie spotyka się akceptacją swoich działań wśród tzw. „ludzi teatru” – starszego pokolenia.</i> <i>3. Zacieśnianie relacji między instytucjami o wspólnym i profilu działalności.</i>
<i>[Kompetencje] komunikacyjne.</i>
<i>Komunikacja zdalna.</i>
<i>Zrozumiałam, jak poprawnie komunikować się z ludźmi, aby być dobrze zrozumianą i lepiej rozumieć innych.</i>
<i>Wiedza na temat mechanizmów komunikacji i umiejętność ich praktycznego zastosowania we współpracy / kontaktach z innymi</i>
<i>Wskazówki dot. przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu.</i>
<i>Było to przede wszystkim fajne spotkanie zespołu, gdzie można było pogadać i przegadać pewne sprawy, i poznać się inaczej, i z innej strony niż zawodowej. Umiejętność obserwacji.</i>
<i>Montaż filmu w określonym programie.</i>
<i>Zrozumienie, na co zwracać uwagę podczas spotkania na Zoom.</i>

Źródło: Ankieta ewaluacyjna, n=82

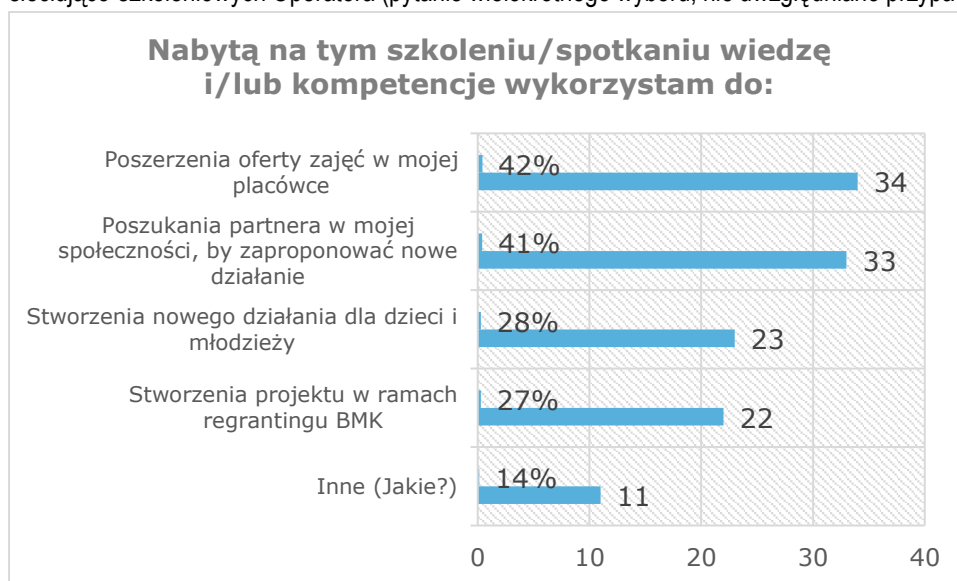
W odpowiedzi na pytanie wielokrotnego wyboru o sposoby wykorzystania wiedzy/kompetencji nabytych w trakcie danego działania, 42% osób (34) zadeklarowało, że zamierza poszerzyć ofertę zajęć w swojej placówce. Niemal tyle samo, bo 41% (33), chce poszukać partnera w swojej społeczności, by zaproponować nowe działanie; 28% (23) planuje stworzyć nowe działanie dla dzieci i młodzieży; 27% (22) chciałoby wykorzystać te umiejętności do stworzenia projektu w ramach regrantingu BMK (wykres nr 5). 11 osób podało własne propozycje (tabela nr 6).

Tabela 6. Odpowiedzi na pytanie o sposoby wykorzystania wiedzy/kompetencji nabytych w trakcie danego działania – własne propozycje

Nabytą na tym szkoleniu/spotkaniu wiedzę i/lub kompetencje wykorzystam do: – Inne (Jakie?)
<i>Do budowania zespołu.</i>
<i>W lepszym kierowaniu instytucją, lepszym współdziałaniem z pracownikami oraz z innymi instytucjami, a także naszym organizatorem.</i>
<i>Ogólnie poszerzyły moje spojrzenie na pracę z publicznością.</i>
<i>Przydadzą mi się w codziennych sytuacjach komunikowania się i współpracy z otoczeniem.</i>
<i>W kształtowaniu lepszej pracy zespołowej.</i>
<i>W organizacji działań statutowych w mojej instytucji kultury w czasie pandemii Covid-19.</i>
<i>W pozyskiwaniu finansowania na różne działania.</i>
<i>W pracy ze swoimi klientami w formie na przykład warsztatów.</i>
<i>W tworzeniu oferty kulturalnej dla dorosłych.</i>
<i>Wykorzystam, jak już nas odblokują i będziemy mogli działać i planować.</i>
<i>Wykorzystam w projektowaniu działań skierowanych do seniorów.</i>

Źródło: Ankieta ewaluacyjna, n=81

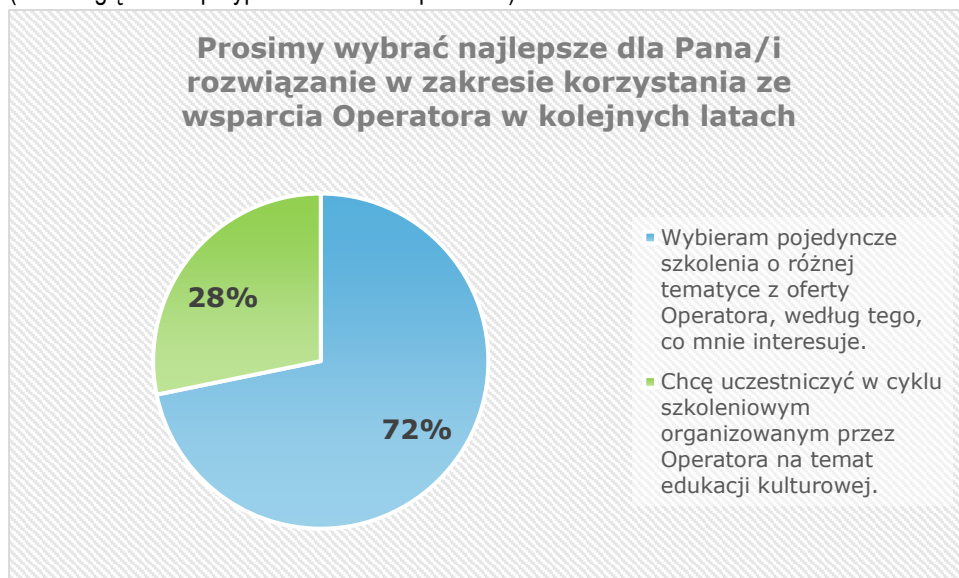
Wykres 5. Deklarowane sposoby wykorzystania przez beneficjentów wiedzy/kompetencji nabytych podczas działań sieciująco-szkoleniowych Operatora (pytanie wielokrotnego wyboru; nie uwzględniano przypadków braku odpowiedzi)



Źródło: Ankieta ewaluacyjna, n=81

Zapytani o preferowany styl uczestnictwa w działaniach Operatora, respondenci wyraźnie skłaniali się ku wybiórczemu korzystaniu z oferty (56 osób, 72%), rzadziej chcieli uczestniczyć w całym cyklu (22 osoby, 28%). Tendencja ta nasiliła się od zeszłego roku, wówczas bowiem było to 58% do 42% (wykres nr 6).

Wykres 6: Preferowany styl uczestnictwa w działaniach szkoleniowo-sieciujących Operatora (nie uwzględniano przypadków braku odpowiedzi)



Źródło: Ankieta ewaluacyjna, n=78

2.3. Sieć BMK

Ankieta ewaluacyjna zawierała pytanie o poczucie bycia członkiem sieci współpracy w regionalnym programie BMK. **Identyfikację z siecią zadeklarowało 43%** (34) respondentów (**w 2019 roku było to 20%**). 19% (15) odpowiedziało przecząco, 39% (31) nie miało zdania (odpowiedź „trudno powiedzieć”). Jeżeli chodzi o korzyści z bycia członkiem sieci, to respondenci i respondenci wymieniały je różne, ale zawierające się w kilku obszarach (tabela nr 7):

- * wymiana bieżących informacji i wiedzy,
- * wymiana doświadczeń, dobrych praktyk; wzajemna inspiracja,
- * wzajemne wsparcie (poczucie przynależności),
- * możliwości współpracy,
- * możliwości rozwoju zawodowego (szkolenia, wydarzenia branżowe itp.),
- * możliwości pozyskania dofinansowania.

Tabela 7. Odpowiedzi na pytanie otwarte o korzyści z bycia członkiem sieci

Jakie są Pana/i zdaniem korzyści z bycia członkiem sieci? (pytanie otwarte)
<i>Bieżące informacje i nowe pomysły.</i>
<i>Sieciowanie, zdobywanie informacji bieżących na temat tego, co dzieje się w branży.</i>
<i>Można na bieżąco śledzić aktualności, dowiedzieć się o grantach i innych.</i>
<i>Zdobywanie nowych kontaktów, dzielenie się doświadczeniami w zakresie działań ośrodków kultury.</i>
<i>Pozyskiwanie nowych informacji i pomysłów do realizacji.</i>
<i>Możliwość wymiany pomysłów i innowacyjnych pomysłów.</i>
<i>Nowe doświadczenia, pomysły, fajni ludzie.</i>
<i>Rozbudowana sieć kontaktów i tym samym wsparcie praktyczne (dobre praktyki).</i>
<i>Bezpośredni, osobisty kontakt i wymiana doświadczeń.</i>

<i>Wymiana doświadczeń, inspiracje działań innych instytucji, osoby.</i>
<i>Wsparcie środowiska animatorów kultury, wymiana doświadczeń.</i>
<i>Wymiana doświadczeń</i>
<i>Znajomość środowiska kultury z województwa. Wymiana doświadczeń i wiedzy.</i>
<i>Znajomość osób zaangażowanych w edukację kulturalną z całego województwa, luźna atmosfera sprzyjająca ciekawym i szczerym rozmowom, wymiana cennych doświadczeń.</i>
<i>Poznanie środowiska ludzi (animatorów kultury). Nawiązanie współpracy. Inspiracja wzajemna.</i>
<i>Poszerzenie grona kontaktów, możliwość współpracy i uczenia się od ludzi pracujących w sektorze kultury, jak ja.</i>
<i>Wspólna realizacja projektów.</i>
<i>Czuję wsparcie innych osób i instytucji. Mam poczucie, że nowe kontakty zaprocentują.</i>
<i>Wzajemne wsparcie, poczucie przynależności.</i>
<i>Kontakt z animatorami i edukatorami, którzy działają w różnych miejscowościach, mają różne doświadczenia etc. To jest fantastyczne, że mamy przestrzeń, gdzie możemy dzielić się naszymi sukcesami i porażkami, dawać sobie wsparcie i pomagać, jeżeli jest taka potrzeba.</i>
<i>Wsparcie.</i>
<i>Bezpłatne szkolenia, mini-granty, konferencje, wymiana doświadczeń, nawiązywanie współpracy.</i>
<i>Kształtowanie nowych kadr w instytucjach kultury.</i>
<i>Nabywanie wiedzy.</i>
<i>Zwiększanie wiedzy i doświadczenia.</i>
<i>Poszerzanie kompetencji. Nawiązywanie kontaktów. Weryfikowanie swojej wiedzy.</i>
<i>Uczestnictwo w warsztatach, informacja.</i>
<i>Zdobycie nowych umiejętności, zdobycie doświadczenia, pomoc lokalnej społeczności.</i>
<i>Dofinansowanie projektów.</i>

Źródło: Ankieta ewaluacyjna, n=82

W trakcie wywiadów swobodnych beneficjentki i beneficjenci wskazywali na podobne korzyści z członkostwa w sieci. Przyznawali, że na użytek działalności codziennej ważne jest dla nich sieciowanie lokalne (wspólne projekty, współpraca z lokalnymi samorządami, instytucjami itp.). Z drugiej strony rozmówcy wyrażali potrzebę bycia częścią większej struktury. Duża sieć mazowiecka oznacza bowiem wymianę doświadczeń w szerszej skali, możliwość lobbingu środowiskowego, ale także możliwość wspólnego działania w innym wymiarze.

Z kolei uczestniczki i uczestnicy działań sieciująco-szkoleniowych, którzy udzielili wywiadów pogłębionych, starali się zdefiniować sieć współpracy – w jaki sposób miałaby ona działać, żeby chcieli lub mogli być jej częścią. Zdaniem wielu rozmówców (także realizatorów projektów mikrograntowych), pożądany byłby częstszy kontakt członkiń i członków sieci – nie tylko przy okazji realizacji jakiegoś projektu (należałoby wypracować optymalny tryb takiego codziennego „bycia ze sobą w kontakcie”). Realizacja tego postulatu wymagałaby dodatkowego działania – stałego pobudzania członkiń i członków sieci do aktywności w ramach wypracowanej platformy kontaktu:

„Taka sieć to na pewno nie tylko takie projekty, gdzie się dostaje dofinansowania, ale też taki codzienny kontakt. Codzienne inspiracje, codzienne pomysły. Takie rozmawianie jak z koleżanką przez telefon. Ja nie mówię, żeby to było live, bo nie zawsze każdy ma czas, ale nawet na jakiejś grupie, że można napisać, albo raz w tygodniu jakieś spotkania. Żeby mieć ze sobą kontakt. Żeby to nie był kontakt raz na pół roku” [WU4].

„Musiałaby być jedna osoba odpowiedzialna za całość, która zachęci innych do tej wspólnej odpowiedzialności. Bo to się samo tak nie dzieje” [WU3].

ROZDZIAŁ 3. OBSZAR BEZPOŚREDNICH ODBIORCÓW PROJEKTÓW REGRANTINGOWYCH

Analiza materiałów z tego obszaru została przeprowadzona według zaproponowanych przez Zamawiającego pytań kluczowych:

1. Czy oprócz dzieci i młodzieży były inne grupy bezpośrednich odbiorców projektów? Jakie to były grupy? Jaki był udział dzieci i/lub młodzieży wśród wszystkich bezpośrednich odbiorców projektów?
2. Jakie typy działań były kierowane do dzieci? Jakie typy działań były kierowane do młodzieży? Jakie typy działań były kierowane do innych grup uczestników? Które typy działań bezpośredni odbiorcy projektów ocenili najwyżej i z jakiego powodu? Które były dla nich ważne lub poruszające?
3. Do których kompetencji opisanych w programie BMK odnosiły się dofinansowane projekty? Czy dofinansowywane projekty odnosiły się do innych kompetencji, jakich? W jakim stopniu zaproponowane w projektach działania miały szansę wzmocnić dane kompetencje?
4. Czy bezpośredni odbiorcy projektów zauważają u siebie zmiany w zakresie kompetencji? Jeśli tak – to jakie zmiany i w jakim stopniu? Jeśli nie, to dlaczego? Czy zauważają inne zmiany, jeśli tak, to jakie?
5. Jakie są szanse utrwalenia efektów danego projektu w społecznościach, w których funkcjonują bezpośredni odbiorcy projektów?
6. Które dofinansowane w 2020 roku projekty w największym stopniu wpisują się w cele BMK z Regulaminu BMK 2019-2021?

W wyniki analizy uporządkowano według czterech podobszarów:

1. Wnioskodawcy i realizatorzy;
2. Projekty i beneficjenci;
3. Rozwój kompetencji dzieci i młodzieży;
4. Trwałość efektów – znaczenie dla społeczności lokalnej;
5. Ocena udziału w Programie przez realizatorów.

3.1. Wnioskodawcy i realizatorzy

W 2020 roku Operator Programu zorganizował dwie edycje Konkursu. Jego celem było „wspieranie działań z zakresu edukacji i animacji kulturowej oraz propagowanie współdziałania pomiędzy podmiotami reprezentującymi sektor kultury i sektor oświaty”³.

³ *Regulamin naboru wniosków na współorganizację wydarzeń*, http://bmkmazowieckie.pl/wp-content/uploads/2020/03/Regulamin_konkursu_2020_BMK_mazowieckie.pdf, *Regulamin naboru*

Operator przyjął, że w każdym z 6 wyodrębnionych subregionów/ grupie subregionów, a mianowicie: 1. ciechanowskim, 2. ostrołęckim, 3. płockim, 4. radomskim, 5. siedleckim, 6. połączonych subregionach – warszawskim wschodnim, warszawskim zachodnim i żyrardowskim, zostanie przyznana minimum jedna nagroda (paragraf III, punkt 3 Regulaminu). Warunkiem przystąpienia do Konkursu było nawiązanie przez wnioskodawcę partnerstwa z osobą fizyczną reprezentującą inną sferę życia społecznego (kultura lub edukacja/oświata), zgodnie z ogólnymi założeniami Programu „Bardzo Młoda Kultura” (paragraf IV, punkt 1 Regulaminu). W pierwszej edycji Konkursu (kwiecień) startowało 14 oferentów: 2 projekty otrzymały negatywną ocenę formalną, do realizacji wybrano 5 propozycji. W drugiej (czerwiec) złożono 33 projekty: ze względów formalnych odrzucono 8, a dofinansowano 6. Trzeba na marginesie zauważyć, że słaby odzew w I edycji Konkursu najprawdopodobniej miał związek z tym, że odbywała się ona na samym początku epidemii i tuż po „zamrożeniu kultury”.

W ramach ewaluacji przeanalizowaliśmy wnioski o dofinansowanie pod kątem lokalizacji proponowanych działań (powiat i subregion) – zarówno te zwycięskie, jak i odrzucone. Analiza ta pokazała kilka rzeczy: po pierwsze, w pierwszej edycji Konkursu zabrakło projektów z subregionów ciechanowskiego, płockiego i siedleckiego. W kolejnej natomiast z tych dwóch pierwszych złożono po 1 projekcie, natomiast z siedleckiego – aż 6. W drugiej edycji znacznie też wzrosła liczba wniosków z subregionu warszawskiego zachodniego, który wysunął się na prowadzenie w rankingu (tabela nr 8). Bardzo dobrze też wypadł subregion ostrołęcki (łącznie 9 wniosków).

Warto zauważyć, że wzrost liczby wniosków o dofinansowanie (który miał też zapewne związek z pewnym okrzepnięciem sytuacji epidemicznej) korelował z innymi działaniami siecującymi Operatora i jego partnerów (takich jak konsultacje dotyczące organizacji 4. Mazowieckiego Konwentu Animatorów Kultury). Nie bez znaczenia była też spersonalizowana promocja Konkursu w mediach społecznościowych.

Tabela 8. Liczba wniosków z danego subregionu w poszczególnych edycjach

Subregion	Liczba wniosków		
	I edycja	II edycja	Razem
warszawski zachodni	3	10	13
ostrołęcki	4	5	9
warszawski wschodni	3	4	7
siedlecki	0	6	6
radomski	2	4	6
żyrardowski	2	3	5
ciechanowski	0	1	1
płocki	0	1	1
Razem	14	34	48

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie

wniosków na współorganizację wydarzeń – II edycja, http://bmkmazowieckie.pl/wp-content/uploads/2020/06/Regulamin-Konkursu_2020_BMK-Mazowieckie_II-edycja.pdf [data dostępu: 4.11.2020].

Uwagę zwraca jednak fakt, że łącznie w obu edycjach na 48 złożonych wniosków aż 25 (ponad połowa) pochodziło z grupy subregionów: warszawskiego wschodniego, warszawskiego zachodniego i żyrardowskiego. Taka struktura geograficzna rodziła ryzyko, że dofinansowanie otrzymają projekty słabsze merytorycznie, ale pochodzące ze gorzej reprezentowanego subregionu. Trzeba jednak zauważyć, że Operator oraz jego partnerzy przeprowadzili (już po rozstrzygnięciu II edycji Konkursu) działania, których dalekosiężnym celem było wzmocnienie obecności regionów ciechanowskiego i płockiego w mazowieckiej sieci BMK (mowa o opisanym w pierwszej części Raportu warsztacie dla pracowników Teatru Dramatycznego im. Jerzego Szaniawskiego w Płocku oraz warsztatach kompetencyjnych przeprowadzonych przez partnera Operatora, Fundację Obserwatorium, dla kadr 3. sektora z powiatu płońskiego – subregion ciechanowski). Na koniec warto zauważyć, że w obu edycjach wystartowali oferenci z 26 powiatów i miast na prawach powiatu województwa mazowieckiego – na 41, nie licząc m.st. Warszawy (tabela nr 9).

Tabela 9. Liczba wniosków z danego subregionu w obu edycjach łącznie, z podziałem na powiaty

SUBREGION/powiat	<i>n</i> projektów
CIECHANOWSKI	1
01. żuromiński	1
OSTROŁĘCKI	9
02. ostrołęcki	1
03. Ostrołęka (miasto na prawach powiatu)	1
04. ostrowski	3
05. przasnyski	2
06. wyszkowski	2
PŁOCKI	1
07. płocki	1
RADOMSKI	6
08. kozienicki	1
09. Radom (miasto na prawach powiatu)	1
10. radomski	1
11. szydlowiecki	3
SIEDLECKI	6
12. garwoliński	1
13. łosicki	1
14. Siedlce (miasto na prawach powiatu)	2
15. siedlecki	2
WARSZAWSKI WSCHODNI	7
16. miński	1
17. nowodworski	1
18. otwocki	2
19. wołomiński	4
WARSZAWSKI ZACHODNI	13
20. grodziski	2
21. piaseczyński	6
22. pruszkowski	1
23. warszawski zachodni	3
ŻYRARDOWSKI	5
24. grójecki	3
25. sochaczewski	1
26. żyrardowski	1
Razem	48

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie

Partnerstwa

Jak wspomniano, wymogiem przystąpienia do Konkursu było nawiązanie przez oferenta partnerstwa (dalej: Partner). Partner miał być „osobą reprezentującą inną dziedzinę/sferę życia społecznego niż Wnioskodawca, tzn. sferę edukacji albo kultury” (paragraf IV, punkt 1a Regulaminu). Sfera edukacji była przez Operatora rozumiana szeroko, również jako edukacja pozaszkolna. Trzeba zauważyć, że w tej ostatniej kategorii mieszczą się też osoby działające w obszarze artystycznej edukacji pozaszkolnej, których działalność jest de facto w dużym stopniu zbieżna z działalnością osób i podmiotów działających w obszarze kultury. Wydaje się, że tego rodzaju współpraca nie do końca wpisuje się w ideę BMK. W 2020 roku mieliśmy w województwie mazowieckim do czynienia z jednym tego rodzaju partnerstwem (a partner organizacyjny reprezentował tu również sektor kultury). Był to co prawda jedyny projekt zgłoszony w danym subregionie, co uzasadnia jego dofinansowanie. Warto jednak w przyszłorocznym Regulaminie uwzględnić zapis premiujący partnerstwa z osobami reprezentującymi obszar stricte oświaty.

Drugą kwestią jest lokalizacja macierzystego podmiotu Partnera. W dwóch projektach były to osoby reprezentujący uczelnie wyższe z innych (dość odległych) miejscowości, w tym miasta z innego województwa. Warto w takich sytuacjach weryfikować, czy tego rodzaju partnerstwa przyczynią się do faktycznego sieciowania (jakie są szanse na trwałe efekty takiego partnerstwa). Warto w Regulaminie zawrzeć zapisy regulujące tę kwestię.

Poniższa tabela (tabela nr 10) przedstawia udział partnerów różnego typu w zwycięskich projektów obu edycji.

Tabela 10. Macierzyste podmioty realizatorów projektów mikrograntowych obu edycji Konkursu

Rodzaj	<i>n</i>
OBSZAR: KULTURA	11
Publiczna instytucja kultury, w tym:	5
Centrum/ ośrodek kultury	3
Biblioteka	2
Organizacja pozarządowa	5
Osoba niezrzeszona	1
OBSZAR: OŚWIATA	14
Szkoła podstawowa	7
Liceum	2
Zespół Szkół	1
Niepubliczne przedszkole muzyczne	1
Uniwersytet	1
Niepubliczna szkoła artystyczna	1
Akademia Sztuk Pięknych	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie i raportów z realizacji projektów

3.2. Projekty i beneficjenci

W 2020 roku w ramach Programu zrealizowano 11 projektów (tabela nr 11): 3 projekty skierowane były do samych dzieci; 1 – do dzieci i ich rodziców; 3 – do dzieci i młodzieży, 3 – do samej młodzieży i 1 do dzieci, młodzieży i rodziców (tabela nr 12 i nr 13). Projekty oferowały działania z różnorodnych dziedzin szeroko pojętej kultury i sztuki. Ich zestawienie pokazuje, że popularność zyskują projekty skoncentrowane wokół tematów okołoeologicznych (były obecne również w odrzuconych wnioskach; tabela nr 14).

Tabela 11. Projekty mikrograntowe z obu edycji Konkursu – rozkład geograficzny

Tytuł*	Edycja	Subregion	Wielkość** miejscowości
„Żyrardowskie dzieci i młodzież uczą się ratować świat”	I	żyrardowski	40 tys., miasto
„Album rodzin mińskich”	I	w-wski wsch.	40 tys., miasto
„Dźwięki domowej roboty”	I	w-wski zach.	1,2 tys., wieś
„Magia Młodego Teatru”	I	ostrołęcki	17 tys., miasto
„Ukryte odkryte, czyli błąd pamięci”	I	radomski	12 tys., miasto
„Podróż na skrzydłach ballady”	II	siedlecki	17 tys., miasto
„Pomaluj moje podwórko... na żółto i na niebiesko...”	II	ostrołęcki	5,5 tys., miasto
„Nowomiejskie przygody ze sztuką wizualną”	II	żyrardowski	4 tys., miasto
„Kulturowe poddasze”	II	ciechanowski	2 tys., miasto
„Malczewski: re-Animacja”	II	radomski	210 tys., miasto
„Zawirusowani kulturą zero waste”	II	płocki	0,5 tys., wieś

* * Mierzona przybliżoną liczbą mieszkańców

* W dalszej analizie tytuły projektów są zakodowane

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie i danych GUS

Tabela 12. Projekty mikrograntowe z obu edycji Konkursu – grupy docelowe

Tytuł	Grupa docelowa
„Żyrardowskie dzieci i młodzież uczą się ratować świat”	Dzieci i młodzież, 7-19 lat
„Album rodzin mińskich”	Dzieci i młodzież, 7-19 lat
„Dźwięki domowej roboty”	Dzieci, 6-9 lat, starsze rodzeństwo i rodzice/ opiekunowie
„Magia Młodego Teatru”	Dzieci i młodzież, 7-14 lat
„Ukryte odkryte, czyli błąd pamięci”	Młodzież, 12-19 lat
„Podróż na skrzydłach ballady”	Młodzież, 12-15 lat
„Pomaluj moje podwórko... na żółto i na niebiesko...”	Dzieci, 7-13 lat
„Nowomiejskie przygody ze sztuką wizualną”	Dzieci, 4-13 lat
„Kulturowe poddasze”	Dzieci i młodzież, 5-15 lat, rodzice/ opiekunowie
„Malczewski: re-Animacja”	Młodzież, 12-19 lat
„Zawirusowani kulturą zero waste”	Dzieci, 12 lat

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów merytorycznych i wyników ankiety wydzieranki

Tabela 13. Projekty mikrograntowe z obu edycji Konkursu – grupy docelowe z podziałem na dzieci, młodzież i dorosłych

Tytuł	Dzieci	Młodzież	Dorośli
„Żyrardowskie dzieci i młodzież uczą się ratować świat”	x	x	
„Album rodzin mińskich”	x	x	
„Dźwięki domowej roboty”	x		x
„Magia Młodego Teatru”	x	x	
„Ukryte odkryte, czyli błąd pamięci”		x	
„Podróż na skrzydłach ballady”		x	
„Pomaluj moje podwórko... na żółto i na niebiesko...”	x		
„Nowomiejskie przygody ze sztuką wizualną”	x		
„Kulturowe poddasze”	x	x	x
„Malczewski: re-Animacja”		x	
„Zawirusowani kulturą zero waste”	x		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów merytorycznych i wyników ankiety wydzieranki

Tabela 14. Projekty mikrograntowe z obu edycji Konkursu – dziedziny kultury i sztuki

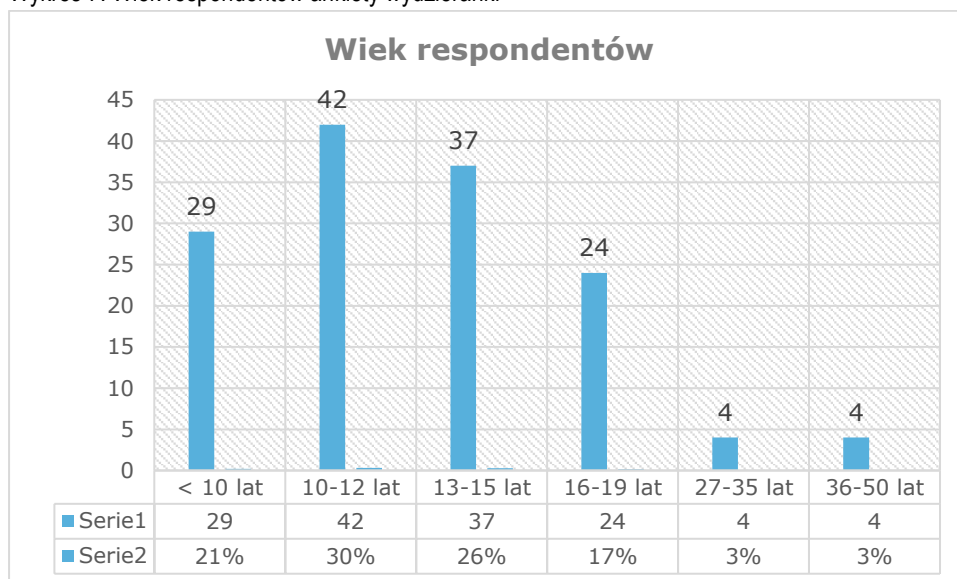
Tytuł	Główna dziedzina + tematyka
„Żyrardowskie dzieci i młodzież uczą się ratować świat”	Fotografia + ekologia
„Album rodzin mińskich”	Fotografia + archiwum społeczne
„Dźwięki domowej roboty”	Muzyka + re-use
„Magia Młodego Teatru”	Teatr
„Ukryte odkryte, czyli błąd pamięci”	Malarstwo i muzyka + historia lokalna
„Podróż na skrzydłach ballady”	Teatr + przyroda
„Pomaluj moje podwórko... na żółto i na niebiesko...”	Graffiti
„Nowomiejskie przygody ze sztuką wizualną”	Malarstwo
„Kulturowe poddasze”	Ceramika i renowacja mebli
„Malczewski: re-Animacja”	Animacja poklatkowa + historia lokalna
„Zawirusowani kulturą zero waste”	Różnorodne dziedziny (plastyka, robotyka, fitness) + zero waste

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów merytorycznych i wyników ankiety wydzieranki

Profil respondentów

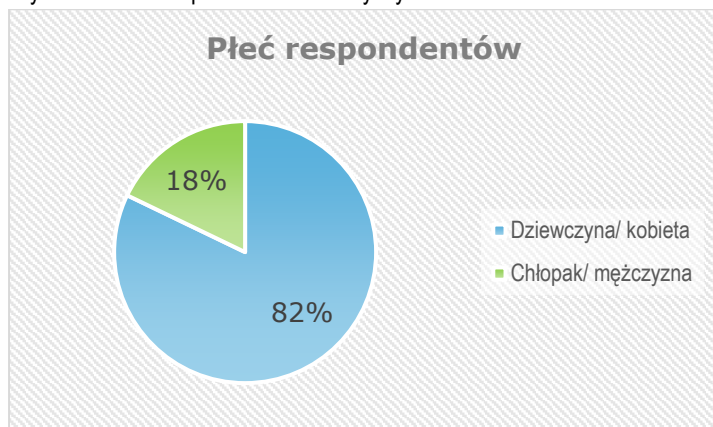
Ankiety wydzierankę wypełniło 140 uczestniczek i uczestników projektów. Trochę ponad połowa z nich to dzieci w wieku do 12 lat (10-12 lat – 30%, poniżej 10 lat – 21%). Młodzieży było wśród respondentów nieco mniej, bo 43% (13-15 lat – 26%, 16-19 lat – 17%). Pozostałe osoby to towarzyszący dzieciom dorośli w wieku 27-50 lat (wykres nr 7). W zdecydowanej przewadze liczebnej były dziewczynki (względnie kobiety) – 115, tj. 82%. Chłopców/mężczyzn było wśród respondentów 25, tj. 18% (wykres nr 8).

Wykres 7. Wiek respondentów ankiety wydzieranki



Źródło: Ankieta wydzieranka, n=140, 11 projektów

Wykres 8. Płeć respondentów ankiety wydzieranki



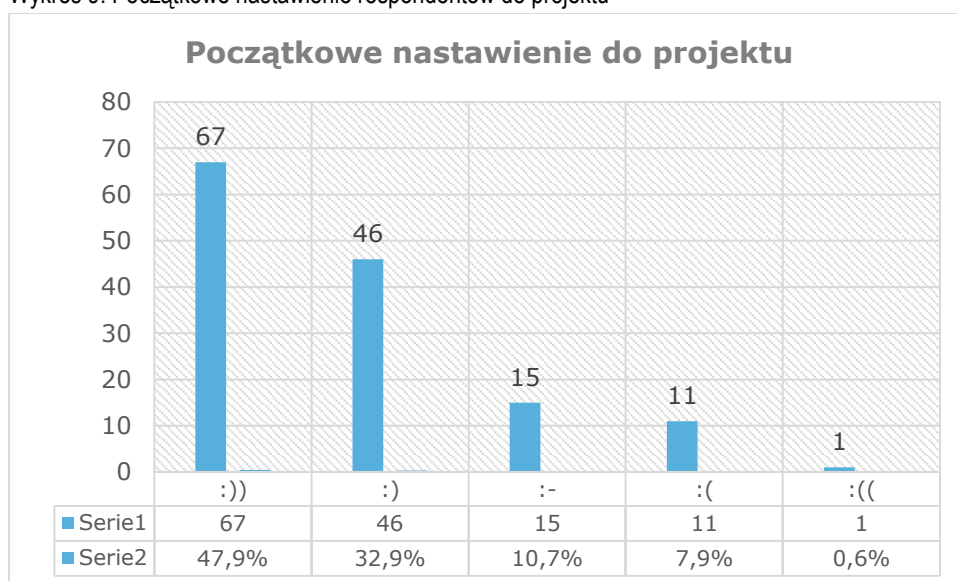
Źródło: Ankieta wydzieranka, n=140, 11 projektów

Ocena projektów przez ich beneficjentów

Ankieta zawierała dwa pytania badające ogólną opinię beneficjentów na temat projektów: „jakie było Twoje początkowe nastawienie do projektu” i „jak oceniasz realizację projektu”. Możliwe odpowiedzi zostały przedstawione w przystępnej dla dzieci i młodzieży formie, a mianowicie w postaci tzw. emotikonów („uśmieszków”): :)), :), :-, :(, :((. Na użytek niniejszej analizy przyjęliśmy, że ich ekwiwalentami są oceny, odpowiednio, 5 (ocena bardzo dobra), 4 (ocena dobra), 3 (ocena dostateczna), 2 (ocena mierna) i 1 (ocena niedostateczna).

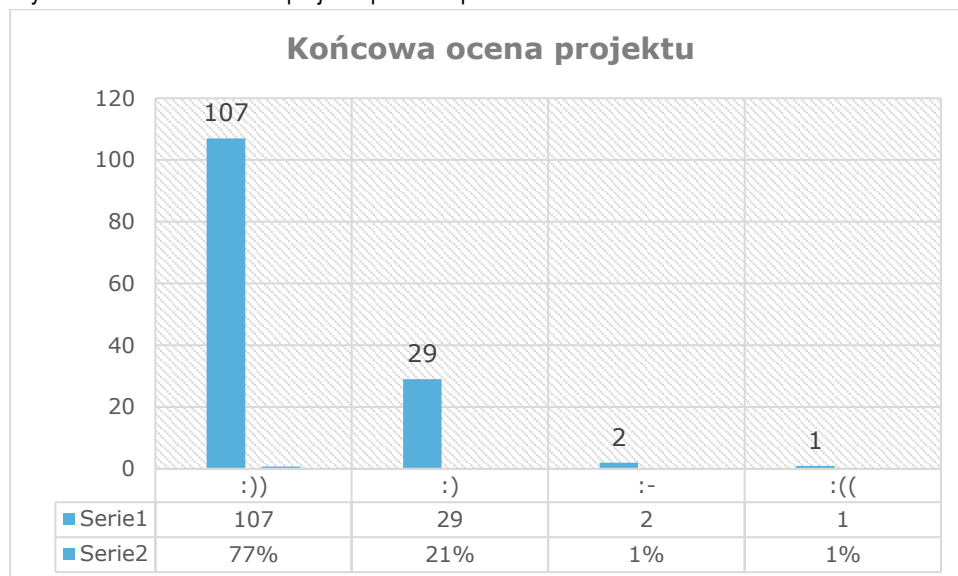
Przy takim założeniu możemy stwierdzić, że początkowe nastawienie respondentów do projektu było dobre – średnia arytmetyczna wyniosła tu 4,22, przy czym prawie połowa (67) zaznaczyła symbol :)) (5), natomiast jedna trzecia (46) – symbol :) (4). 27 osób (19%) było nastawionych sceptycznie (15 – ocena 3; 11 – ocena 2; 1 – ocena 1; wykres nr 9). Z kolei średnia ocena końcowa wyniosła 4,73, co oznacza wzrost o 0,51 punktu. 77% (107) respondentów zaznaczyło tu symbol :)), 21% (29) – symbol :) (4). Tylko 3 osoby nie były usatysfakcjonowane (2 – ocena 2; 1 – ocena 1; wykres nr 10). Jedna osoba nie odpowiedziała na to pytanie.

Wykres 9. Początkowe nastawienie respondentów do projektu



Źródło: Ankieta wydzieranka, n=140, 11 projektów

Wykres 10. Końcowa ocena projektu przez respondentów



Źródło: Ankieta wydzieranka, n=139, 11 projektów

Warto dodać, że tylko w 9 przypadkach (6%) początkowe nastawienie było lepsze niż końcowa ocena projektu (zmiana z oceny bardzo dobrej na dobrą – 7, zmiana z oceny bardzo dobrej na dostateczną – 1, zmiana oceny z miernej na niedostateczną – 1). 75 osób (53%) nie zmieniło zdania (ocena bardzo dobra przed i po – 59, ocena dobra przed i po – 15, ocena dostateczna przed i po – 1). Dla 56 osób (40%) projekt okazał się powyżej oczekiwań (ocena podwyższona o 1 punkt – 35, ocena podwyższona o 2 punkty – 26, o 3 punkty – 21, o 4 punkty – 1).

Zbiorcza analiza satysfakcji beneficjentów projektów mikrograntowych BMK została uzupełniona przez analizę oceny poszczególnych realizacji. Dały się w tym względzie zauważyć różnice. W przypadku ponad połowy projektów (6) zmiana nastawienia była minimalna lub wręcz żadna (różnica od 0 do 0,15 punktu). W przypadku 3 natomiast była znacząca: 1,43, 1,64 i 1,92. Był też jeden projekt, który zanotował spadek satysfakcji beneficjentów o 0,3 punktu. Był to też projekt, który uzyskał najniższą średnią ocenę – 4,4 (ranking według oceny końcowej w tabeli nr 15, na szaro zaznaczono projekt oceniony tylko przez 2 osoby). Wyniki te zostaną omówione w kolejnej części: „Rozwój kompetencji”.

Tabela 15. Satysfakcja beneficjentów projektów mikrograntowych przed i po projekcie

Nr projektu	Średnia ocena końcowa	Nastawienie początkowe	Różnica
Projekt 07	5,00	4,43	0,57
Projekt 08	5,00	4,85	0,15
Projekt 11	4,92	3,00	1,92
Projekt 03	4,73	4,64	0,09
Projekt 04	4,71	3,07	1,64
Projekt 05	4,71	3,29	1,43
Projekt 09	4,65	4,59	0,06
Projekt 06	4,64	4,57	0,07
Projekt 02	4,50	4,50	0,00
Projekt 11	4,47	4,35	0,12
Projekt 10	4,40	4,70	-0,30

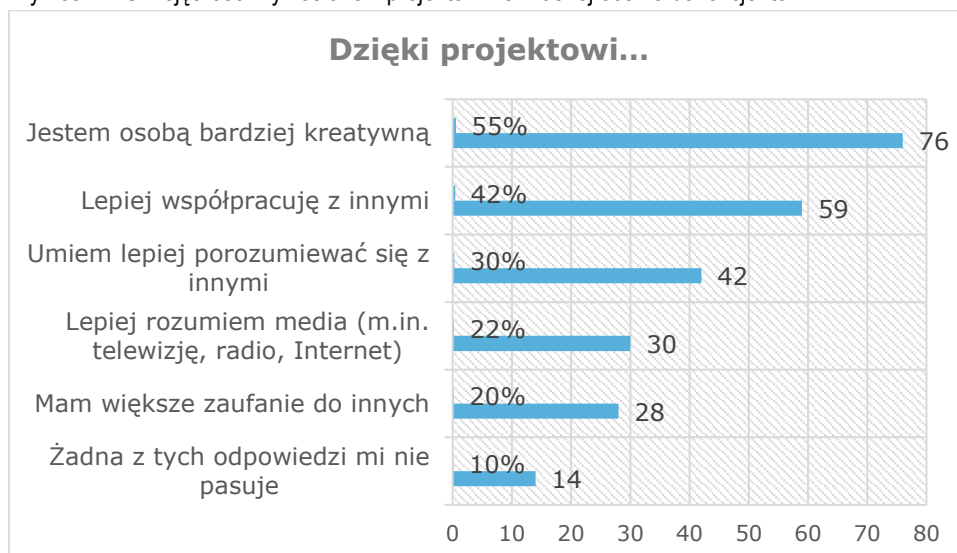
Źródło: Ankieta wydzieranka, n=140, 11 projektów

3.3. Rozwój kompetencji dzieci i młodzieży

Dwa ostatnie pytania ankiety wydzieranki dotyczyły kompetencji nabytych dzięki projektowi (pytanie wielokrotnego wyboru; średnio zaznaczano po 1,78 odpowiedzi; 1 osoba nie odpowiedziała na to pytanie) oraz tego, jaki aspekt projektu najbardziej podobał się beneficjentom (pytanie jednokrotnego wyboru; należy jednak zaznaczyć, że 19 respondentów, tj. 14%, zaznaczyło tu więcej niż jedną odpowiedź; średnia zaznaczonych odpowiedzi w przypadku tego pytania wyniosła 1,16; 2 osoby nań nie odpowiedziały).

Jeżeli chodzi o kompetencje, to ponad połowa respondentów (55%; 76) uznała, że dzięki projektowi stała się bardziej kreatywna. Umiejętność współpracy z innymi wzmocniła się, w subiektywnej ocenie, u 42% (59) badanych. Warto zauważyć, że w 2019 roku najchętniej zaznaczaną opcją była współpraca, kreatywność znalazła się tuż za nią (z minimalną stratą). Na kolejnych miejscach (2020) uplasowały się: umiejętność porozumiewania się z innymi (30%; 42); lepsze zrozumienie mediów (22%; 30); zaufanie do innych (20%; 28); 14 osób (10%) nie znalazła pasującej im odpowiedzi (wykres nr 11). W dalszej analizie wymienione **umiejętności** będziemy nazywać, odpowiednio, w sposób następujący: kreatywność, współpraca, porozumienie, media, zaufanie.

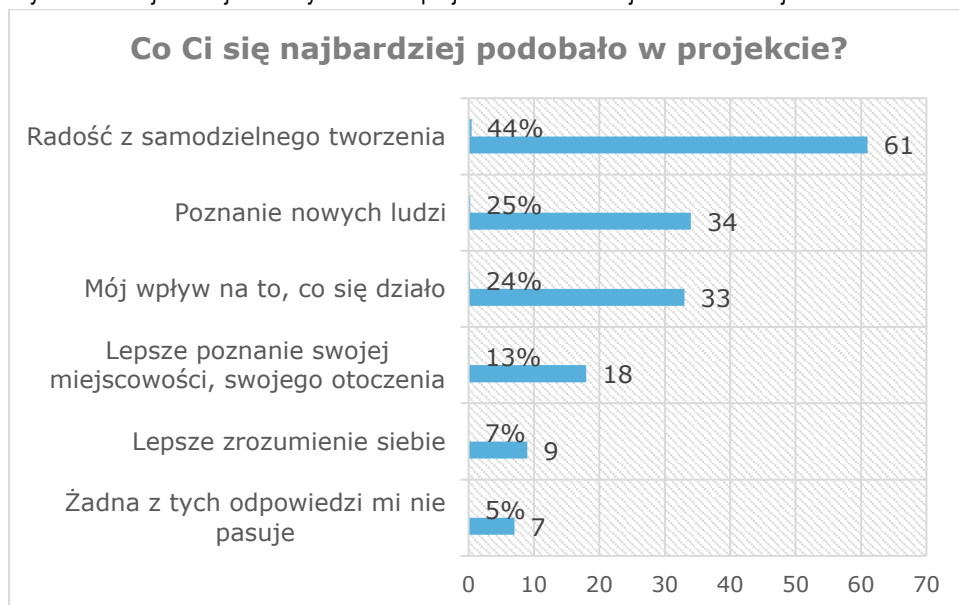
Wykres 11. Umiejętności wyniesione z projektów we własnej ocenie beneficjentów



Źródło: Ankieta wydzieranka, n=139, 11 projektów

Jeżeli chodzi o atuty projektów, to zdecydowanie najwyżej znalazła się radość z samodzielnego tworzenia (44%; 61). Dla jednej czwartej respondentów ważne okazało się poznanie nowych ludzi (25%, 34), ale także poczucie wpływu na to, co się działo (24%, 33). Warto zauważyć, że w 2019 roku te dwa ostatnie atuty były najczęściej wskazywane, dopiero za nimi (z niewielką co prawda stratą) uplasowała się radość z tworzenia. Kolejne aspekty okazały się ogółem nieco mniej ważne: możliwość lepszego poznania swojej miejscowości i swojego otoczenia doceniło 13% (18) respondentów, a lepszego poznania samego siebie – tylko 7% (9; wykres nr 12). W dalszej analizie wymienione **atuty** będziemy nazywać, odpowiednio, w sposób następujący: tworzenie, znajomości, sprawczość, lokalność, samoświadomość.

Wykres 12. Najważniejsze atuty udziału w projektach we własnej ocenie beneficjentów



Źródło: Ankieta wydzieranka, n=138, 11 projektów

Szczegółowa analiza współwystępowania odpowiedzi na dwa wyżej wymienione pytania pokazała, że pewne kombinacje były częstsze niż inne. Trzeba zauważyć, że w analizie przyjęliśmy dość niski próg istotności korelacji – 0,14 – aby zwrócić uwagę na możliwość pewnych tendencji, co warto w przyszłości głębiej zbadać. I tak, osoby, które zaznaczyły „kreatywność”, częściej wskazywały na „tworzenie” (takie zestawienie nie dziwi) jako największy atut udziału w projekcie (współczynnik korelacji $R=0,26$), natomiast rzadziej niż przeciętnie wskazywały na znajomości ($R=-0,15$). Co ciekawe, „kreatywność” była stosunkowo częściej zaznaczana przez chłopców ($R=0,17$).

Z kolei „współpraca” szła w parze ze „sprawczością” ($R=0,17$). „Porozumienie” współwystępowało z „zaufaniem” ($R=0,3$), natomiast korelowało ujemnie ze „sprawczością” ($R=-0,18$). Było też rzadziej wybierane przez chłopców ($R=-0,22$). „Media” rzadziej szły w parze ze „współpracą” ($R=-0,16$) i „zaufaniem” ($R=-0,17$). Na „zaufanie” częściej wskazywały osoby młodsze ($R=-0,2$), z kolei „media” pojawiały się częściej w odpowiedziach starszych grup wiekowych. To ostatnie nie dziwi, ponieważ odpowiedzi te pochodziły przede wszystkim od osób biorących udział w projekcie, który niemal w całości skupiał się na tej dziedzinie, a był przeznaczony dla młodzieży.

Ciekawą zmienną okazała się wyrażona liczbowo zmiana nastawienia (ocena końcowa minus ocena początkowa). Korelowała ona pozytywnie ze „współpracą” ($R=0,15$) i „sprawczością” ($R=0,14$), natomiast ujemnie z „tworzeniem”. Co warto podkreślić, chłopcy stosunkowo mocniej zmieniali (na plus) nastawienie do projektu ($R=0,25$) – średnio o 1,1 stopnia, podczas gdy dziewczynki średnio o 0,43 stopnia.

Podsumowując, można by postawić roboczą hipotezę, że mieliśmy do czynienia z co najmniej trzema typami projektów (ilustracja nr 1):

1. silnie zaznaczone „kreatywność” i „tworzenie”, słabo zaznaczone „znajomości”; mała zmiana nastawienia; projekty te sprzyjałyby bardziej rozwojowi indywidualnych umiejętności niż kompetencji społecznych; jednocześnie byłyby to projekty, które już na wstępie wzbudzają pozytywne emocje (perspektywa robienia czegoś przyjemnego);

2. silnie zaznaczone „współpraca”, „i „sprawczość”; duża zmiana nastawienia; projekty te polegałyby na wspólnej realizacji zadania, które początkowo mogło się wydawać trudne, przez co satysfakcja z jego realizacji jest wyraźna; sprzyjałyby przede wszystkim rozwojowi zdolności do efektywnej współpracy;
3. silnie zaznaczone „współpraca”, „porozumienie” i ewentualnie „zaufanie”; dość wyraźna zmiana nastawienia; projekty te koncentrowałyby się wokół budowania relacji w grupie; sprzyjałyby wzmocnieniu pewności siebie i otwartości na innych, jak również umiejętności skutecznej komunikacji; tego rodzaju projekty mogą na pierwszy rzut oka nie wydawać się bardzo atrakcyjne, zakładają bowiem proces, którego konkretne efekty często trudno wskazać.

Ilustracja 1. Współwystępowanie umiejętności i atutów w odpowiedziach respondentów



Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety, n=140

Kolejnym etapem badania była analiza rozkładu odpowiedzi na dwa omawiane pytania w ramach ewaluacji poszczególnych projektów. Okazało się, że, istotnie, różnią się one profilem, a jednocześnie profile te można pogrupować ze względu na pewne podobieństwa. Jak pokażemy, klasyfikacja ta koresponduje z powyższą.

Grupa 1. Twórcza (współ)praca – czyli *robimy coś (razem) i jest fajnie* :)

W grupie tej znalazły się trzy projekty mocno nastawione na podnoszenie kompetencji twórczych uczestników. Mieliśmy tu do czynienia z różnymi technikami – od nowoczesnego malarstwa, przez rękodzieło, po nowe media. Ich beneficjenci na pierwszym miejscu w rankingu atutów zgodnie umieścili „tworzenie”, natomiast wśród umiejętności najczęściej wskazywali na „kreatywność”. Wyjątkiem jest tu projekt nr 10, którego uczestnicy jako główną kompetencję wskazali „media”. Wyjaśnić tu należy, dlaczego projekt stawiający na „media” znalazł się w jednej grupie z projektami mocno wspierającymi „kreatywność”.

Zważywszy na charakter tegoż projektu można sądzić, że kompetencje medialne były przez jego beneficjentki i beneficjentów rozumiane jako konkretna, praktyczna, a jednocześnie twórcza umiejętność. Z drugiej strony można podejrzewać, że „kreatywność” była przez beneficjentów rozumiana raczej jako umiejętność wytwarzania/tworzenia w ramach jakiejś dziedziny sztuki (kompetencja praktyczna) niż zdolność do stworzenia czegoś nowego, innowacyjnego (wymyślenia czegoś oryginalnego).

W tym momencie warto też zauważyć, że kategoria lepszego rozumienia mediów domagałaby się sprecyzowania. Wydaje się, że obecnie jest ona przez realizatorów i beneficjentów projektów rozumiana właśnie jako znajomość technik medialnych, co trudno nazwać kompetencją społeczną – w przeciwieństwie do umiejętności krytycznej interpretacji różnego rodzaju przekazów medialnych.

Wracając do projektów z pierwszej grupy – ich beneficjenci wysoko ocenili również „współpracę”. Wynik ten cieszy, gdyż na podstawie wniosków o dofinansowanie i raportów merytorycznych omawianych projektów można było sądzić, że rozwój umiejętności pracy w zespole nie był ich głównym celem. Przypominały one raczej projekty z zakresu edukacji artystycznej. Nie wydaje się natomiast, aby tego rodzaju przedsięwzięcia w pełni wpisywały się w założenia Programu „Bardzo Młoda Kultura”.

Na korzyść tej grupy projektów można przytoczyć argument, że niosły one ze sobą dodatkową wartość w postaci innowacyjności w kontekście lokalnym (dodatkowo, jeden z nich był jedynym zgłoszonym w danym subregionie). Już sam ten fakt mógł działać otwierająco na beneficjentów:

„Projekt na pewno «poszerzył horyzonty» dużych i małych, gdyż dla większości były to pierwsze takie spotkania warsztatowe. Nabyta wiedza oraz twórczo spędzony czas umilił wszystkim weekend w bardzo małym mieście [nazwa], gdzie takowe spotkania to absolutna nowość” [R9]. „Młodzi artyści (...) dali upust swojej wyobraźni i dzięki tej nowatorskiej technice mogli otworzyć się na nowe wrażenia artystyczne. (...) [Dzieci] Widziały po raz pierwszy w życiu galerię sztuki nowoczesnej” [R8].

Tabela 16. Projekty z grupy „Twórcza (współ)praca” – rankingi umiejętności i atutów

Projekt 9		Projekt 8		Projekt 10	
Średnia ocena końcowa 4,65		Średnia ocena końcowa 5,00		Średnia ocena końcowa 4,40	
Zmiana nastawienia 0,06		Zmiana nastawienia 0,15		Zmiana nastawienia -0,30	
Kreatywność	11*	Kreatywność	19	Media	5
Współpraca	7	Współpraca	15	Współpraca	2
Porozumienie	5	Zaufanie	11	Kreatywność	1
Zaufanie	2	Porozumienie	8	Zaufanie	0
Media	1	Media	4	Porozumienie	0
Tworzenie	15	Tworzenie	14	Tworzenie	7
Samoświadomość	4	Znajomości	4	Znajomości	4
Sprawczość	2	Sprawczość	3	Sprawczość	1
Znajomości	2	Lokalność	0	Lokalność	0
Lokalność	0	Samoświadomość	0	Samoświadomość	0

* Wartości liczbowe tu i dalej oznaczają liczbę wskazań w ankiecie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety, n = 140

Aczkolwiek oceny końcowe tychże projektów plasowały się w różnych punktach ogólnej skali, we wszystkich trzech przypadkach możemy zauważyć niedużą zmianę nastawienia (w jednym przypadku było to obniżenie oceny). W połączeniu z rozkładem odpowiedzi w dwóch omawianych kategoriach (umiejętności i atuty), wyniki te pozwalają utożsamić tę grupę z grupą wyodrębnioną we wcześniejszej klasyfikacji:

[1] silnie zaznaczone „kreatywność” i „tworzenie”, słabo zaznaczone „znajomości” [tu jest to prawdą w przypadku dwóch projektów]; mała zmiana nastawienia; projekty te sprzyjałyby bardziej rozwojowi indywidualnych umiejętności niż kompetencji społecznych; jednocześnie byłyby to projekty, które już na wstępie wzbudzają pozytywne emocje (perspektywa robienia czegoś przyjemnego).

Warto dodać, że beneficjentki i beneficjenci wszystkich projektów z tej grupy wymieniali jedną ważną kompetencję – osobistą, ale społecznie cenną, a mianowicie **cierpliwość**: „Aby powstało coś pięknego, potrzeba cierpliwości” [S9]; „Utwierdziłam się [w przekonaniu], że dobre rzeczy powstają w trudzie i dzięki wytężonej pracy” [S10].

Zdjęcie 1. Uczestniczka i uczestnik projektu nr 9 z własnoręcznie odnowioną ramą obrazu



Źródło: Materiały ze sprawozdania realizatora

Pojawiły się tu też deklaracje świadczące o rozwoju artystycznym i osobistym:

„Nauczyłam się, że czasem nieperfekcyjnie wykonane postaci mogą być bardziej wartościowe niż perfekcyjne; że to może mieć większą wartość artystyczną” [S10].

„Będę chciała namalować swoje obrazy i powiesić je w Domu Kultury” [S8]. „Utwierdziłam się w przekonaniu, że chcę [być] artystką” [R10].

„Dowiedziałam się, że lubię pracować w zespole” [R10]. „Dowiedziałam się, że wolę pracować w samotności niż w grupie, lepiej mi się pracuje” [R10].

Zdjęcie 2. Uczestniczka i uczestnik warsztatu plastycznego (projekt nr 08)



Źródło: Materiały ze sprawozdania realizatora

Zdjęcie 3. Uczestniczki projektu nr 10 podczas tworzenia filmu w technice animacji poklatkowej



Źródło: Materiały ze sprawozdania realizatora

Grupa 2. Wspólna realizacja zadania – czyli *mamy tę moc!*

Kolejną grupę reprezentują dwa projekty, których beneficjenci również mocno wskazywali na „kreatywność” i „współpracę”, ale atutem była dla nich „sprawczość”, a nie „tworzenie”. Dla uczestniczek i uczestników najważniejsze okazało się to, że mogli mieć wpływ na przebieg wydarzeń. Co ciekawe, nie były to wcale jedyne projekty, których sens polegał na realizacji wspólnego zadania. Tego rodzaju elementy znajdowały się i w innych propozycjach (w przypadku projektów z tej konkretnej grupy mieliśmy do czynienia z nagraniem przedstawieniem teatralnym oraz wspólnym malowaniem muralu w przestrzeni publicznej). Wydaje się jednak, że tym, wpłynęło na efekty kompetencyjne tych dwóch realizacji było – oprócz zadania – początkowe nastawienie uczestników. I w jednym, i w drugim przypadku były to grupy sceptycznie nastawione do projektu, co wynika z analizy wniosków i raportów, jak również przejawia się we wskaźniku zmiany nastawienia:

„Uczestnicy projektu na pierwszych spotkaniach byli nastawieni sceptycznie, nie potrafili wyobrazić sobie efektu końcowego naszego projektu. Początkowo wstydliwi i zamknięci w sobie, wraz z przygotowaniami otwierali się i nabierali zaufania do trenerów i siebie nawzajem” [R4].

„Osoby, które wzięły udział w projekcie, stały się bardziej otwarte na rówieśników. Zaczęły mówić, w jakich zajęciach chciałyby wziąć udział (rezultat widzimy już teraz, bo uczestniczą w nowej grupie koła teatralnego), chętniej przychodzą do Ośrodka Kultury i udzielają się w nim. Dzięki temu projektowi uczestnicy zobaczyli, że mogą mieć realny wpływ na Ośrodek Kultury, że mogą realizować tutaj swoje pomysły [R7]”.

„Samemu robić taki projekt, to byłoby nudne [lepiej w grupie]” [S4]”.

„Bo ja akurat dużo daję, taką wolną rękę. Żeby to dzieciaki inspirowały, żeby to dzieciaki mówiły, co chcą, a nie im narzucać. Wydaje mi się, że to jest dobre podejście, no bo czują się ważne, czują, że mają coś do powiedzenia. A nie tak jak w szkole: zrób to i to, i ma być zrobione” [WR5].

Grupa ta przypomina kolejną grupą wyodrębnioną w poprzedniej klasyfikacji:

[2] silnie zaznaczone „współpraca”, „i „sprawczość”; duża zmiana nastawienia; projekty te polegałyby na wspólnej realizacji zadania, które początkowo może wydawać się trudne, przez co też satysfakcja z jego realizacji jest wyraźna; sprzyjałyby przede wszystkim rozwojowi zdolności do efektywnej współpracy.

Tabela 17. Projekty z grupy „Wspólna realizacja zadania” – rankingi umiejętności i atutów

Projekt 7		Projekt 4	
Średnia ocena końcowa 5,00		Średnia ocena końcowa 4,71	
Zmiana nastawienia 0,57		Zmiana nastawienia 1,64	
Współpraca	6	Media	7
Kreatywność	4	Kreatywność	6
Zaufanie	3	Współpraca	6
Porozumienie	1	Porozumienie	6
Media	0	Zaufanie	1
Sprawczość	6	Sprawczość	9
Lokalność	3	Znajomości	1
Znajomości	3	Tworzenie	1
Samoświadomość	1	Lokalność	0
Tworzenie	1	Samoświadomość	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety, n = 140

Warto wspomnieć, że i w tej grupie pojawił się wątek **cierpliwości**: „Nauczyłem się cierpliwości, kończenia pracy do końca” [S7].

Zdjęcie 4. Uczestniczki projektu nr 04 w trakcie próby do przedstawienia



Źródło: Materiały ze sprawozdania realizatora

Zdjęcie 5. Mural stworzony przez uczestniczki i uczestników projektu nr 07



Źródło: Materiały ze sprawozdania realizatora

Grupa 3. Budowanie relacji i samorozwój – czyli *dzięki mojej grupie potrafię się otworzyć* <3

Kolejną kategorię stworzyliśmy na podstawie obserwacji dwóch innych projektów. Wyróżniły się one wysoką pozycją w rankingu umiejętności mających związek z relacjami międzyludzkimi: „porozumienie”, „współpraca” i „zaufanie”. Drugą cechą wspólną była kombinacja najważniejszych atutów: w obu przypadkach na pierwszym miejscu znalazły się „znajomości”, a na drugim i trzecim, zamiennie, „lokalność” i „tworzenie”. Jeśli chodzi o temat, to projekty te miały wiele podobieństw, ale i różnic.

Pomysłem na pierwszy było bliskie obcowanie z przyrodą, nauka technik relaksacyjnych i wspólna realizacja przedstawienia teatralnego. Motywem przewodnim drugiego była ekologia, ale w bardziej praktycznym wydaniu – uczestniczki i uczestnicy brali udział w szeregu warsztatów i wykładów – od poznawania tajników bioróżnorodności, przez zajęcia ruchowe i cyfrowe, po naukę lutowania (zgodnie z ideą naprawiania zepsutych rzeczy). Oba projekty były silnie zanurzone w lokalnym kontekście. Wydaje się jednak, że tym, co odcisnęło najsilniejsze piętno, było stworzenie warunków do zacieśnienia więzi – nie tyle lub nie tylko przez współpracę, ale i bycie razem. I w jednym, i w drugim przypadku grupa była stała, jej członkinie i członkowie mieli więc czas na nawiązanie i/lub pogłębienie relacji.

Zasygnalizowane wyżej różnice w kontekście ujęcia tematu ujawniały się natomiast w charakterze doświadczenia – w przypadku pierwszego projektu miało ono wymiar autorefleksyjny, a w drugim bardziej praktyczny. Prawdopodobnie dlatego o rzeczywistym wpływie projektów na kompetencje społeczne beneficjentek i beneficjentów możemy w pierwszym przypadku wnioskować z ich bezpośrednich deklaracji, w drugim zaś pośrednio, głównie na podstawie wyników wydzieranki. Nie bez znaczenia była tu też zapewne różnica wiekowa: pierwsza grupa to osoby nieco starsze, powyżej 12 roku życia (z większą zapewne zdolnością do werbalizacji swoich refleksji), a druga – uczniowie w wieku 12 lat:

„Potrafię utrzymać spokój i naprawdę odpocząć” [S6]. „Po tym projekcie na pewno będę bardziej zbliżać się do natury i będę spokojniejsza” [S6].

„Poznałam świetne osoby i zaciśnęłam więzi przyjaźni z osobami, które już znałam” [S6]. „Poznałam wielu ludzi, którzy mieli różnorodne zainteresowania. Inspirowali mnie do zaciekawienia się jakimś tematem” [S6]. „Poznałam dużo miłych i utalentowanych osób, których na pewno nie poznałabym bez projektu” [S6].

Również w przypadku tej grupy widać pewne podobieństwa do jednej w wcześniej wyróżnionych kategorii:

[3] silnie zaznaczone „współpraca”, „porozumienie” i ewentualnie „zaufanie” [tu z naciskiem na porozumienie i zaufanie]; dość wyraźna zmiana nastawienia [tu w jednym przypadku]; projekty te koncentrowałyby się wokół budowania relacji w grupie; sprzyjałyby wzmacnianiu pewności siebie i otwartości na innych, jak również umiejętności skutecznej komunikacji; tego rodzaju projekty mogą na pierwszy rzut oka wydawać się mniej atrakcyjne, zakładają bowiem proces, którego konkretne efekty często trudno wskazać.

Do tej grupy w pewnym stopniu kwalifikowałby się jeszcze jeden projekt. I on dotyczył z jednej strony ekologii, z drugiej wzmacniał zaufanie do innych. Ważny okazał się tu kontekst epidemii:

„Jak z nimi rozmawiałam, to trudne było przełamanie się, żeby swobodnie o tym [ekologii] mówić”. Też przełamanie skutków izolacji – ponowne otworzenie się i dołączenie do grupy po dwóch miesiącach izolacji” [WR1].

Tabela 18. Projekty z grupy „Budowanie relacji i samorozwój” – rankingi umiejętności i atutów

Projekt 6		Projekt 11		Projekt 1	
Średnia ocena końcowa 4,64		Średnia ocena końcowa 4,92		Średnia ocena końcowa 4,47	
Zmiana nastawienia 0,07		Zmiana nastawienia 1,92		Zmiana nastawienia 0,12	
Porozumienie	9	Zaufanie	5	Porozumienie	8
Współpraca	7	Porozumienie	4	Media	5
Kreatywność	6	Media	2	Zaufanie	5
Zaufanie	5	Kreatywność	1	Kreatywność	3
Media	0	Współpraca	1	Współpraca	1
Znajomości	8	Znajomości	5	Tworzenie	8
Lokalność	4	Tworzenie	4	Lokalność	5
Tworzenie	4	Lokalność	2	Znajomości	5
Samoświadomość	2	Sprawczość	1	Sprawczość	3
Sprawczość	1	Samoświadomość	1	Samoświadomość	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety, n = 140

Uwagę zwraca ranking atutów tego projektu: pierwsze trzy miejsca to te same aspekty, choć w innej kolejności. Trudno tu mówić o idealnym wpisywaniu się w kategorię, wydaje się jednak, że kluczowe w przypadku tego projektu jest osadzenie „tworzenia” w kontekście „lokalności”. To prowadzi nas do kolejnego spostrzeżenia, wywiedzionego z analizy innych źródeł: wszystkie trzy projekty z tej grupy przyczyniły się do rozwoju dodatkowych kompetencji – społecznych i osobistych. Przede wszystkim możemy tu mówić o **odpowiedzialności za otoczenie** (nie bez znaczenia pozostawał fakt, że wszystkie powyższe realizacje koncentrowały się wokół ekologii – w sensie ochrony środowiska lub bezpośredniego kontaktu z naturą):

„Po projekcie (...) będę częściej przebywać w przyrodzie i będę to bardziej doceniać” [S6].
„Spojrzałam od innej strony na naturę” [S6].

„Dowiedziałam się, że dbanie o naszą planetę jest ważne, ponieważ jesteśmy za nią odpowiedzialni” [S1]. „Dowiedziałam się, jak dbać o przyrodę. Zobaczyłam, jaka piękna jest nasza przyroda” [S1]. „Dowiedziałam się, że ekologia i takie projekty są ważne i potrzebne dla świata” [S1].

„Jesteśmy pewni, że młodzi uczestnicy zostali pozytywnie «zawirusowani» postawą odpowiedzialności za obecny i przyszły stan środowiska. Wierzymy, że jako ambasadorowie stylu życia *zero waste* będą zarażać innych swoją postawą” [R11].

Projekty z tej grupy (choć także z poprzedniej) były także – poprzez wzmacnianie zaufania do innych – okazją do wzmocnienia zdolności uczestniczek i uczestników do **wychodzenia ze strefy komfortu**:

„Potrafię odważyć się na więcej” [S6].

„Nie bały się mówić o swoich uczuciach, o problemach, potrzebach. (...) Odważyły się wyrażać siebie przez sztukę. Zobaczyłyśmy bardzo wyraźną przemianę. Jesteśmy bardzo dumne z dziewczyn. To wspańiałe, silne i wrażliwe młode artystki [R6]”.

„Trudność sprawiły młodzieży wywiady. Pokazania siebie i żeby ktoś chciał nas posłuchać” [WR2].

„Potrafię rozmawiać z ludźmi na poważne tematy, takie jak ekologia” [S1].

Zdjęcie 6. Uczestniczki projektu nr 06 w przedstawieniu „Świtezianka”



Źródło: Materiały ze sprawozdania realizatora

Zdjęcie 7. Uczestniczki projektu nr 11 podczas warsztatu z recyklingu



Źródło: Materiały ze sprawozdania realizatora

Zdjęcie 8. Wystawa prac uczestniczek i uczestników projektu nr 01



Źródło: Materiały ze sprawozdania realizatora

Grupa 4. Twórcze rozszerzanie horyzontów – czyli *nigdy nie pomyślałabym!*

Jak łatwo zauważyć, w powyższej klasyfikacji znalazło się 8 projektów. Warto wspomnieć o 2 kolejnych, które zwróciły uwagę swoim potencjałem do zmiany sposobu myślenia beneficjentek i beneficjentów (rozszerzanie horyzontów). Jeżeli chodzi o rankingi umiejętności i atutów, to nie ma tu wielkich podobieństw, oprócz wysokiej lokaty „kreatywności”, analiza materiału pokazuje jednak, że w projektach tych pojawiły się elementy wzmacniające **otwartość poznawczą** (wychodzenie poza schematy myślowe). W tym sensie „kreatywność” mogłaby być rozumiana jako zdolność do nieszablonowego myślenia:

„Udało się ich uwrażliwić, że dźwięki, które mogą tworzyć muzykę, to mogą być dźwięki typu odgłos rury wydechowej czy stukanie. Że dźwięki, które nie są melodią, to też jest muzyka” [WR1]. „Dźwięki [w sensie możliwości tworzenia muzyki] są wszędzie” [S3].

„Wydaje mi się, że może też wychodzimy z taką inną perspektywą na niektóre rzeczy. Bo ja nigdy nie pomyślałabym, że uderzając patykiem kafelek, że taka kompozycja może powstać, że możemy patrzeć inaczej na niektóre rzeczy i później zastosować je też w innym działaniu” [S5].

„Warsztaty z malarstwa na jedwabiu, myśmy tu uwzględniły jako tworzywo działania błąd. (...). Bo jeżeli nie mamy tego warsztatu opanowywanego, to z pewnością pojawiają się błędy. I z pewnością musimy je zaakceptować albo wykorzystać, albo wręcz zadziałać błędem. Nie zapomnę komentarzy dziewczynek, w podsumowaniu tego zadania: nie mogłam odważyć się na to, żeby coś zepsuć. A to przecież jest takie fajne, pojawiają się fajne rzeczy. I to było takim najbardziej odkrywczym... Pojawiało się u innych osób. I stąd te moje przemyślenia związane z trudnościami w edukacji czy trudnościami edukacji – gdzie mylić się nie możemy. I stąd jesteśmy też mniej kreatywni” [WR4].

Tabela 19. Projekty z grupy „Twórcze rozszerzanie horyzontów”
– rankingi umiejętności i atutów

Projekt 3		Projekt 5	
Średnia ocena końcowa 4,73		Średnia ocena końcowa 4,71	
Zmiana nastawienia 0,09		Zmiana nastawienia 1,43	
Kreatywność	7	Kreatywność	6
Media	3	Współpraca	5
Porozumienie	3	Media	1
Współpraca	1	Zaufanie	1
Zaufanie	0	Porozumienie	1
Sprawczość	5	Lokalność	4
Tworzenie	5	Tworzenie	2
Lokalność	1	Sprawczość	1
Samoświadomość	0	Znajomości	1
Znajomości	0	Samoświadomość	1

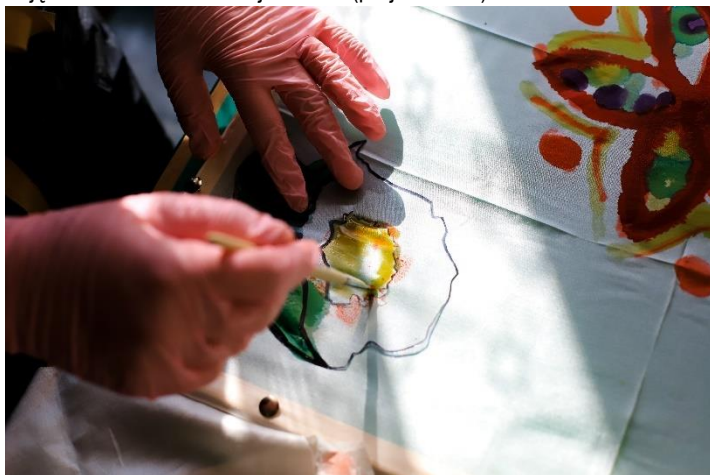
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety, n = 140

Zdjęcie 9. Nagrywanie dźwięków (projekt nr 03)



Źródło: Materiały ze sprawozdania realizatora

Zdjęcie 10. Malowanie na jedwabiu (projekt nr 05)



Źródło: Materiały ze sprawozdania realizatora

W przypadku jednego z tych projektów silnie zaznaczyła się też „sprawczość”: „Za moim działaniem dzieje się coś co jest częścią czegoś większego, i mogę to robić po swojemu – tak rozumiana sprawczość” [WR1]. Z kolei w drugim ważny był kontekst lokalny. To prowadzi nas do ostatniej grupy projektów, w którą wpisuje się omówiony wyżej projekt nr 05 oraz projekt nr 02, w ewaluacji którego zebrano tylko 2 ankiety.

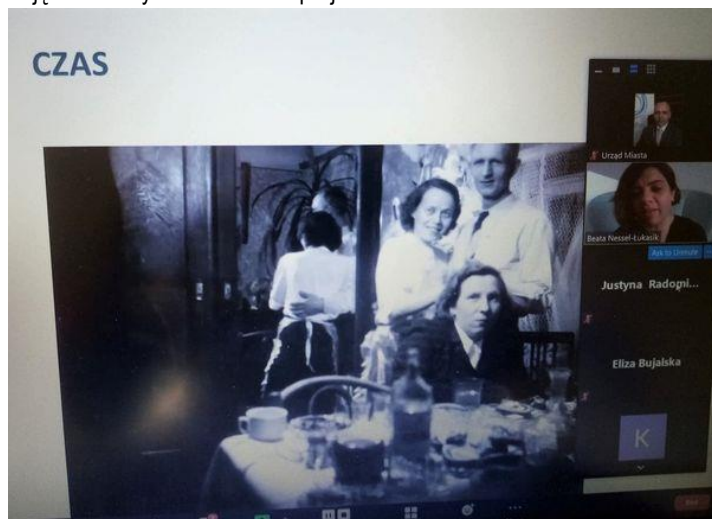
Grupa 5. Lokalność – czyli *moje miejsce jest fajne*

W tego rodzaju programach nie może zabraknąć projektów, które w ten czy inny sposób odwołują się do kontekstu lokalnego. W jakimś stopniu był on obecny we wszystkich realizacjach, jednak w dwóch wyżej wspomnianych odgrywał kluczową rolę. Warto zauważyć, że doświadczenia związane z eksplorowaniem własnego otoczenia mogą, a w ramach Programu nawet powinny, być czymś więcej niż tylko poznawaniem (związaniem) rodzimych okolic. Ważną ich rolą jest budowanie poczucie **identyfikacji z własnym miejscem**, co warto robić poprzez pokazywanie, że jest ono na tyle „fajne”, że warto się z nim utożsamiać. Kluczową kwestią jest tu odkrycie, co dla danej grupy odbiorców będzie tą „fajnością” (odkrywanie tego może być integralną częścią procesu). Dowartościowanie kontekstu lokalnego wzmacnia też **poczucie własnej wartości**, przez co tak naprawdę daje śmiałość do wychodzenia poza ten kontekst:

„Spotkania wstępne, na które oni przynosili swoje zdjęcia, rodzinne, domowe, o których rozmawialiśmy. Mam wrażenie, że to było dla nich jakieś takie fajne, że możemy sobie o tych zdjęciach porozmawiać i że możemy potem to wykorzystać do tego filmiku. Było widać, że to im sprawia przyjemność – pokazywać i mówić, kto to jest” [WR3].

„Jedna z dziewczynek, która ma dziadków w okolicy, w autobusie z dumą opowiadała o tym miejscu, że znajduje się tam wiele ciekawych rzeczy. I nagle dla tych dzieci stało się ważne, że pochodzą po prostu ze wsi, że żyją na wsi, że tak naprawdę nie ma się czego wstydzić. Że to może być fajne. Już po projekcie dzieciaki zorganizowały sobie ze swoją wychowawczynią rajd do tego miejsca. Uznałam, że stała się rzecz fajna, że coś zaskoczyło” [WR4].

Zdjęcie 11. Wykład w ramach projektu nr 02



Źródło: Materiały ze sprawozdania realizatora

Podsumowując, można by stworzyć przedstawioną niżej klasyfikację projektów

Grupa 1. KREATYWNOŚĆ + TWORZENIE

Projekty z tej grupy rozwijałyby przede wszystkim **kreatywność**, w sensie **umiejętności samodzielnego tworzenia**; wspierałyby rozwój artystyczny, ale także uczyły cierpliwości.

Grupa 2. WSPÓŁPRACA + SPRAWCZOŚĆ

Projekty z tej grupy rozwijałyby przede wszystkim umiejętność **efektywnej współpracy** i dawały poczucie **sprawczości** – posiadania wpływu na wydarzenia.

Grupa 3. WSPÓŁPRACA + POROZUMIENIE + ZAUFANIE

Projekty z tej grupy wzmacniałyby przede wszystkim **zaufanie** do innych, **kompetencje komunikacyjne**, **otwartość** i **chęć wyjścia poza strefę komfortu i współpracy**.

Grupa 4. KREATYWNOŚĆ

Projekty z tej grupy rozwijałyby przede wszystkim **kreatywność**, w sensie **umiejętności nieszablonowego myślenia**.

Grupa 5. LOKALNOŚĆ

Projekty z tej grupy rozwijałyby przede wszystkim poczucie identyfikacji z własnym miejscem (patriotyzm lokalny). Wzmacniałyby też **poczucie własnej wartości**, przez co dałyby śmiałość do wychodzenia poza lokalny kontekst.

Dodatkowo, każdy z projektów można wzbogacić o działania wzmacniające pożądane społecznie postawy, takie jak **poczucie odpowiedzialności**: za innych, za miejsce, za zadanie.

Tymczasem zwraca uwagę fakt, że w powyższym zestawieniu brakuje projektów budujących kompetencje medialne rozumiane jako **świadomy odbiór treści medialnych**.

Sensem wyłonienia zaproponowanych kategorii jest pokazanie, że w praktyce projekty mają swoją specyfikę i w zależności od profilu sprzyjają rozwojowi takich lub innych kompetencji. Powyższy schemat mógłby zatem okazać się wartościowy przy ocenie wniosków w kolejnych konkursach. Warto bowiem zadbać, aby i w przyszłości wśród zwycięzców znajdowały się projekty o zróżnicowanym charakterze. Oczywiście, w idealnej sytuacji projekty łączyłyby powyższe właściwości i zapewniały kompleksowy rozwój kompetencji – trzeba się jednak liczyć z realiami.

Wydaje się ponadto, że projekty, których podstawowym (a czasem *de facto* wyłącznym) celem jest rozwijanie kreatywności poprzez twórczość artystyczną mają w istocie dość ubogie możliwości, jeśli chodzi o wzmacnianie kompetencji społecznych beneficjentek i beneficjentów. Wydaje się poza tym, że tego rodzaju realizacje w pełni mieszczą się w statutowej działalności instytucji kultury (edukacja artystyczna), w związku z czym ich wspieranie nie musi być priorytetem.

Na podstawie analizy odrzuconych wniosków można sądzić, iż wszyscy oferenci w pełni zrozumieli ideę edukacji kulturowej przyświecającej BMK. Część z nich za priorytet przyjęła umieszczenie w projekcie jak największej liczby zajęć z różnych dziedzin sztuki i rzemiosła (co wskazuje na potrzebę jeszcze intensywniejszego jej promowania w środowisku). Tymczasem analiza raportów z realizacji zwycięskich projektów oraz rozmowy z realizatorami pokazują, że takie rozwiązania nie do końca się sprawdziły (np. w projekcie nr 10). Niektórzy realizatorzy wprost przyznawali, że niektóre warsztaty mogłyby być krótsze. Naszpikowanie programu zajęciami edukacyjnymi skutkowało tym, że brakowało czasu na refleksję nad przeżywanym oświadczeniem, nie mówiąc już o pogłębionej ewaluacji.

W tym duchu realizatorzy zwracali uwagę na (czy wręcz rekomendowali) **podejście procesowe**. Miałyby się one sprawdzać przede wszystkim w sytuacji niepewności, w jakiej znajdujemy się obecnie:

„Trudnym zadaniem dla mnie była akcja wyjazdowa z dziećmi do [nazwa miejscowości]. Gdzie ja miałam pokazać... właściwie to nic. Nic nie miałam tam do pokazania. I to było bardzo takie przewrotne. (...) Przyznam szczerze, że do samego końca nie wiedziałam, w którą stronę to tak naprawdę pójdzie. I poszło w najlepszą stronę, w jaką mogło pójść, bo takie klasyczne oczyszczenie nastąpiło. Wróciliśmy do [nazwa miejscowości] naprawdę rozentuzjasmowani. Okazało się, że miejsce to stało się w jakiś sposób ważne dla młodzieży” [WR4].

„Pozwolenie dzieciom na własne poszukiwania, zaufanie ich intuicji i wyobraźni to strzał w dziesiątkę. Pomysły naszych uczestniczek wiele razy zaskoczyły nas niezwykle pozytywnie. Po pierwszym spotkaniu wiedziałyśmy, że gotowy scenariusz na zajęcia możemy odłożyć. (...) Zachwycone byłyśmy kreatywnością naszych uczestniczek i twórczą odwagą” [R6].

„Trzeba dać dzieciom dużo swobody, ponieważ ich kreatywność może nas zaskoczyć pozytywnie. 2. Nigdy nie należy zbyt mocno przejmować się przeciwnościami, ponieważ zawsze znajdzie się rozwiązanie. Jeśli grupa ludzi ma jeden cel, to zawsze znajdą do niego drogę. 3. Dzieci nie potrzebują gotowych rozwiązań, tylko partnera, przewodnika w postaci dorosłej osoby, która pomoże im odnaleźć drogę do celu. 4. Nie powinniśmy czekać na możliwość realizowania zamierzonych zadań tylko wcześniej poszukać innych rozwiązań (czekaliśmy na to, że będziemy mogli zorganizować przedstawienie teatralne, zamiast zaakceptować brak takiej możliwości i poszukać innego rozwiązania, jakim było nagranie filmu” [R4].

3.4. Trwałość rezultatów – znaczenie dla społeczności lokalnej

Trwałość rezultatów projektów może być zapewniona za sprawą kilku czynników, którymi są: trwałość współpracy partnerów, efekt materialny projektu, kontynuacja działań na rzecz społeczności lokalnej (projekt jako punkt wyjścia albo jeden z etapów współpracy z mieszkańcami), pozyskanie nowych odbiorców przez instytucję kultury dzięki projektowi, promocja idei projektu w społeczności lokalnej, promocja projektu jako dobrej praktyki na poziomie wojewódzkim.

Trwałość współpracy partnerów

Jeśli chodzi o tegoroczne projekty to w 6 przypadkach partnerzy już ze sobą wcześniej współpracowali – i nie zamierzają tej współpracy przerywać:

„Od dawna współpracujemy razem. Obie mamy podobne poglądy na edukację i kulturę. Wspólnie założyłyśmy Stowarzyszenie [nazwa], aby wspierać wszelkie działania związane z tymi dziedzinami” [R6].

„Zrealizowaliśmy wspólnie kilka projektów młodzieżowych, dzięki którym wspólnymi siłami staramy się pokazać dzieciom i młodzieży nieco inny wymiar szkoły, kultury i biblioteki” [R11].

Realizatorzy większości pozostałych projektów również deklarowali chęć dalszej współpracy:

„Zyskałyśmy w sobie potencjalne partnerki do kolejnych wspólnych działań” [R3].

„Otwierałyśmy umysły na nowe pomysły, które razem będziemy realizować po skończonym projekcie” [R7].

Efekt materialny projektu

„Twardymi rezultatami projektu będą wirtualny album (...) przygotowany w wersji do wydruku oraz film instruktażowy o sposobach i zasadach archiwizacji zdjęć. Album będzie wyjątkową pamiątką dla mieszkańców podsumowującą ważny etap w dziejach miasta” [R2]. „Ja mam wrażenie, że kiedy ten album zostanie opublikowany, to ludzie go zobaczą – że te zdjęcia nie są nie wiadomo do czego wykorzystane. Czasem słyszałam takie głosy, że: nie, nie, ja to do Internetu nic nie udostępniam Bo się tego boją. W ogóle nie ma mowy.(...) Umieszczenie tego albumu pomoże nam zdobyć nowe zdjęcia” [WR3].

„To co zrealizowaliśmy wspólnie w tym projekcie zostanie z nami na zawsze. Pomalowany przez dzieci mural (metalowy garaż) oraz miasteczko rowerowe będą służyły bardzo długo i oczywiście cieszyły oko” [R7].

Kontynuacja działań na rzecz społeczności lokalnej (projekt jako punkt wyjścia albo jeden z etapów współpracy z mieszkańcami)

„W projekcie nie zmieniłybyśmy nic, gdyż dzieci były z niego bardzo zadowolone i zajęcia kontynuowałyśmy po skończonym projekcie. (...) Mamy nowe pomysły na przyszłość, które będziemy realizowały wspólnie w następane wakacje” [R7].

„Zyskałyśmy doświadczenie realizacji projektu z mieszkańcami [nazwa miejscowości], co wpłynie zapewne na rozwinięcie przez nas większej ilości działań w tej konkretnej społeczności lokalnej” [R3].

„To nie jest ostatnia rzecz, którą robimy, ten projekt. Mamy kolejne pomysły (...). To też chyba była taka ewaluacja naszego projektu, że przy pomocy młodzieży udało się zagospodarować teren przy szkole (...) Młodzież chętnie się bardzo włącza. Działamy dalej” [WR2].

„Zawsze będziemy mogli się podpirać tym projektem BMK i pokazać, że tak naprawdę nie jest to nic oddzielnego. Każde nasze działanie nie musi być oddzielnym projektem, ale jest kontynuowanie, jest to nawiązywanie do tego samego. Temat się nie zmienia, wiadomości się nie zmieniają i zaangażowanie tych osób tylko wzrasta. Jest efektem domino. (...) Wczoraj miałam spotkanie z uczniami i dwa razy usłyszałam, że w projekcie BMK to było to i to. Jest to nawiązanie. Jest to jakaś sieć i my na pewno z tego skorzystamy” [WR2].

„Mam taki pomysł, żeby na stałe wprowadzić ten temat do szkoły i miasta. To jest związane z promocją nie tylko szkoły, ale i miasta. Mam też wstępną koncepcję, jak to miałyby wyglądać. (...) Wyszło w rozmowie, że moglibyśmy w szkole stworzyć cykl zajęć językowych (w rozmowie uczestniczyła nauczycielka francuskiego) w oparciu o muzykę” [WR4].

Pozyskanie nowych odbiorców przez instytucję kultury dzięki projektowi

„Dzięki temu projektowi zbliżyliśmy się do dzieci. Pracując razem, malując płótno, garaż czy betonowe podwórko, stworzyliśmy więź z dziećmi, która nadal trwa” [R7].

Promocja idei projektu w społeczności lokalnej

„Rezultatem dodatkowym było zintegrowanie dzieci i dorosłych na wspólnym, kreatywnie i inaczej niż zwykle spędzonym czasie” [R9].

„Dzięki mediom lokalnym i społecznościowym dotarliśmy do szerszego grona odbiorców oraz propagowaliśmy styl życia *zero waste* i szeroko pojętą ekologię w całej Naszej Gminie” [R11].

Promocja projektu jako dobrej praktyki na poziomie wojewódzkim

„Koncept był przemyślany i super byłoby go powielić, bo został sprawdzony (...) Można by opisać działania w sposób scenariuszowy, przy jakimś merytorycznym wsparciu, i udostępnić innym jako dobrą praktykę. To już się robi. We wcześniejszej edycji jedną z form wspierania były wizyty studyjne – to dobry format dzielenia się dobrymi praktykami, także takiego konkretnego dzielenia się, na przykład można zrobić warsztat z wdrożenia danego scenariusza” [WR1].

3.5. Ocena udziału w Programie przez realizatorów

Udział w programie przyczynił się do rozwoju **kompetencji** realizatorów zwłaszcza w obszarze zarządzania projektem, zarządzania kryzysem, współpracy z młodzieżą, współpracy międzysektorowej, współpracy ze społecznością lokalną.

Zarządzanie projektem

Dla kilku realizatorów praca metodą projektu była czymś nowym lub stosunkowo mało znanym. Zwracali oni uwagę, że udział w Programie dał im kompetencje właśnie w zakresie zarządzania projektem i jego pochodnych. Nabycie tych umiejętności może ich zachęcić do podjęcia się kolejnych realizacji:

„Nauczyliśmy się przede wszystkim szeroko pojętego «koordynowania», zarządzania czasem w takim projekcie, podziałem zadań. Obydwie na pewno chętniej będziemy realizować podobne działania, pokonałyśmy lęki związane z pisaniem i zarządzania takim projektem” [R09].

Zarządzanie kryzysowe

Realizacja projektów w tak specyficznym okresie była świetną okazją do przećwiczenia umiejętności radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych. Wielu realizatorów zwracało uwagę, że było to dla nich ważne doświadczenie:

„Zwiększyliśmy nasze kompetencje w zakresie elastycznej realizacji projektów w czasach kryzysowych oraz podejmowania decyzji w oparciu o zmieniające się okoliczności. Sytuacja pandemiczna znacząco wpłynęła na realizację projektu i musiałyśmy dostosować wiele aspektów do nowych, nieplanowanych warunków” [R2].

„Obecna sytuacja, czyli panująca pandemia zmusiła nas, organizatorów projektu do działań niestandardowych, do poszukiwania nowych rozwiązań, jakim w tym przypadku było nagranie filmu. Musieliśmy wcielić się w role operatorów kamer, dźwiękowców i monterów nagrań. Efekt końcowy przyniósł nam wiele satysfakcji, ponieważ sami do końca nie wierzyliśmy, czy wszystko się uda” [R4].

Współpraca z młodzieżą

Realizatorzy podkreślali, że projekty realizowane w czasach „onlajnu” pomogły im lepiej zrozumieć młodzież:

„Wspólne działania z młodzieżą cieszą nas i są zawsze kształjące, ponieważ sposób myślenia młodzieży się zmienia w czasie i nieustannie pozwala weryfikować własne wyobrażenia o tym, co jest dla nich ważne i jak funkcjonują. Wiemy na przykład, że potrafią się wciągnąć w działania, jeśli dostrzegają ich sens, ale nieustannie należy im przypominać o terminach spotkań” [R2].

Współpraca międzysektorowa

Sieciowanie sektorów było na pewno kształjące dla obu stron. Pozwalało lepiej zrozumieć, jak myśli partner, jaki ma potencjał, a jakie ograniczenia:

„Dla mnie też było super to, że miałam tu spotkanie, jako tandem, z osobą, która jest po prostu z edukacji i czasami na te same procesy, które [nazywam] jakimiś górnolotnymi słowami animacji kultury, nazywa konkretnie, pedagogicznie. To była dla nas też taka wymiana doświadczenia pedagogicznego” [WR1].

W relacjach wspomniano też o innych kompetencjach, takich jak wiedza z zakresu pedagogiki wczesnoszkolnej [R3] czy realizacja projektów ze społecznością lokalną („ten projekt pomógł nam [organizacji] ukonstytuować się lokalnie” [R3, WR1]).

Realizatorzy bardzo pozytywnie ocenili współpracę z Operatorem, zwłaszcza z osobą odpowiedzialną za koordynację projektu. Zostawili też swoje uwagi i **rekomendacje** w kilku obszarach:

Terminy realizacji projektów

„Ogłoszenie konkursu przed samymi wakacjami może stwarzać problem ze znalezieniem odpowiedniej liczby dzieci, które będą brały udział w zajęciach” [R10].

„Współpraca z młodzieżą wymagałaby jednak innego czasu realizacji projektu, poza wakacjami. Praca z młodzieżą jest wtedy utrudniona, ale także kontakt z mieszkańcami miasta, ze względu na urlopy i wyjazdy” [R2].

„Aby zrealizować projekt w szkole, można zaplanować go w trakcie trwania roku szkolnego. Niestety nie może to być czerwiec, ze względu na wzmożoną pracę uczniów w końcówce roku szkolnego. Natomiast termin realizacji do 30 września znacznie ogranicza działania. Mam na myśli to, że projekt mógł być zrealizowany w szkole w przeciągu miesiąca. To zdecydowanie za mało” [R5].

Kwestie formalne

„W formularzu aplikacyjnym konieczność opisanie naszych planów i pomysłów w każdej rubryce z użyciem minimum 1000 słów uważamy za niepotrzebne. Uzupełniając wniosek, miałyśmy wrażenie, że wielokrotnie powtarzamy się, że nasze zamierzenia można by było ująć krócej, prościej i bardziej jasno” [R6].

„Widzimy potrzebę dopracowania dokumentacji projektu, tj. umowy i regulaminu. Precyzyjnie określić ramy czasowe poszczególnych działań i rozliczeń w projekcie” [R4].

„Rozliczenie finansowe proponuję, aby było po stronie Amfiteatru – to rozwiązanie sprawdziło się przy realizowaniu pierwszej edycji tego konkursu przez MIKiS” [R5].

Wysokość dofinansowania

„Zwiększyć pulę w projektach do 10 tys. złotych. Pieniądze do pozyskania stosunkowo niewielkie, ale praca związana z aplikacją porównywalna do wniosków, w których można pozyskać wielokrotność tej kwoty” [R8].

Wewnętrzna integracja

„Wartościowe byłoby spotkanie w połowie projektu z innymi zespołami, aby wymienić się spostrzeżeniami z realizacji projektów, podzielić się dobrymi praktykami, ale też trudnościami i ewentualnie zainspirować się rozwiązaniami” [R2].

„Można zaangażować koordynatorów z BMK do działań projektowych – np. jako gości spotkań podczas działań. Nawiązałoby to jeszcze lepsze relacje” [R11].

ROZDZIAŁ 4. WNIOSKI I REKOMENDACJE

Wnioski oraz rekomendacje zostały opracowane według klucza następujących pytań badawczych.

- * Które z zaproponowanych rozwiązań w zakresie działań szkoleniowo-warsztatowych oraz działań sieciująco-integracyjnych są trafne z punktu widzenia skutecznego wdrażania Programu?
- * Czy dofinansowywane przez Operatora projekty regrantingowe są adekwatne w stosunku do określonych w Programie kompetencji?
- * Czy dofinansowywane projekty regrantingowe skutecznie modelują kompetencje u bezpośrednich odbiorców tych projektów?

4.1. Obszar beneficjentów oferty szkoleniowo-warsztatowej i sieciująco-integracyjnej

lp.	wniosek	rekomendacja	adresat	czas wdrożenia
1.	W orbicie BMK: Mazowieckie funkcjonuje wielu beneficjentów dotychczasowych działań, którzy jednak wciąż pozostają na uboczu sieci. Osoby takie mogą mieć skłonność do wybiórczego korzystania z oferty Operatora.	Warto wypracować mechanizm zatrzymywania w sieci pojawiających się w jej obrębie beneficjentek i beneficjentów – zarówno oferty sieciująco-szkoleniowej, jak i mikrograntowej (aby nie pozostali incydentalnymi uczestnikami działań). Na mechanizm taki powinny się składać: praktyczna definicja sieci (w jaki konkretnie sposób mogę się w nią włączyć, co mogę w niej robić); narzędzia codziennego „bycia w kontakcie” w ramach sieci. Powinna także zostać powołana osoba, która będzie w sposób ciągły inspirowała codzienną	Operator/Koordinator	2021

		aktywność w ramach sieci (zachęcanie do dzielenia się wiedzą, doświadczeniem, moderowanie dyskusji, osobiste zachęcanie do włączenia się w sieć itp.).		
2.	W sieci wciąż słabo widoczni są nauczyciele i nauczycielki. Pojawiają się oni głównie w ramach projektów mikrograntowych, są natomiast prawie nieobecni w innego rodzaju działaniach. Tymczasem dobrym narzędziem sieciowania mogą być szkolenia, zwłaszcza w dobie epidemii.	Warto część oferty szkoleniowej stworzyć z myślą o większym zaangażowaniu w sieć nauczycielek i nauczycieli (poprzez dobór tematów, które będą atrakcyjne dla obu sektorów).	Operator	2021
3.	W Konkursie słabo uczestniczyły osoby z subregionów ciechanowskiego i płockiego.	Działania sieciujące w tych subregionach powinny być traktowane jako priorytetowe.	Operator/Koordinator	2021

4.2. Obszar bezpośrednich odbiorców projektów regrantingowych

4.	W Programie „Bardzo Młoda Kultura 2019-2021: Mazowieckie” w 2020 roku pojawiło się kilka typów projektów, które łącznie zapewniały realizację niemal wszystkich kompetencji wymienionych w Regulaminie BMK. Projekty te wzmacniały też poczucie odpowiedzialności	W ocenie przyszłych projektów można zwrócić szczególną uwagę na zadania, których celem (jednym z celów) jest wzmocnienie kompetencji medialnych, rozumianych jako świadomy i krytyczny odbiór treści medialnych.	Operator	2021
----	---	--	----------	------

	za otoczenie (środowisko), otwartość poznawczą, cierpliwość. Zabrakło natomiast działań budujących kompetencje medialne, rozumiane jako świadomy odbiór treści medialnych.			
5.	Wydaje się, że projekty, których podstawowym (a czasem de facto wyłącznym) celem jest rozwijanie kreatywności poprzez twórczość artystyczną, nie wykorzystują swojego potencjału, jeśli chodzi o wzmacnianie kompetencji społecznych beneficjentek i beneficjentów.	Przy ocenie projektów warto zwracać uwagę, aby ich głównym celem nie była edukacja artystyczna. Warto tę kwestię doprecyzować w Regulaminie.	Operator	2021
6.	Można sądzić, że rozwojowi kompetencji społecznych sprzyja podejście procesowe (projekt jako proces grupowy).	W ocenie przyszłych projektów warto zwrócić szczególną uwagę na zadania oparte na procesie.	Operator	2021
7.	Zapisy Regulaminu powodują, że realizatorami projektu mogą być de facto partnerzy reprezentujący bardzo podobne obszary (kultura i edukacja artystyczna).	Warto uwzględnić w Regulaminie zapis premiujący partnerstwa osób reprezentujących sektor kultury z osobami reprezentującymi obszar stricte oświaty.	Operator	2021
8.	Regulamin nie precyzuje, skąd muszą pochodzić partnerzy	Konieczna jest weryfikacja, czy tego rodzaju partnerstwa przyczynią się do	Operator	2021

	w projekcie. Powoduje to, że partnerami mogą stać się de facto osoby z różnych (oddalonych od siebie) miejscowości czy regionów.	faktycznego sieciowania (jakie są szanse na trwałe efekty takiego partnerstwa w regionie). Warto w Regulaminie zawrzeć zapisy regulujące tę kwestię.		
9.	Poziom wiedzy oferentów na temat idei edukacji kulturowej jest wciąż zbyt niski.	Objaśnianie idei edukacji kulturowej powinno być stałym i kluczowym elementem spotkań z potencjalnymi wnioskodawcami.	Operator/Koordinator	2021
10.	Ewaluacja projektu bywa przez realizatorów traktowana jak dodatkowy (by nie powiedzieć przykry) obowiązek, przez co nie wykorzystują oni w pełni jej możliwości.	Ewaluacja projektu powinna być traktowana jako integralna jego część. Warto zachęcać oferentów, aby uwzględniali ją we wnioskach jako pełnoprawne działanie (warsztat), którego celem będzie pogłębiona refleksja nad przeżywanym doświadczeniem.	Operator	2021



NARODOWE
CENTRUM
KULTURY



BARDZO
MŁODA KULTURA
woj. mazowieckie